

Kántás Balázs

(Az) Európa(i) Rádió(s)

Kántás Balázs

(Az) Európa(i) Rádió(s)

**Személyesség, közösségi beszédmód,
humanizmus és referencialitás Petőcz András ezredforduló utáni
(antropológiai posztmodern) költészetében**

**A KÖNYVET
PETŐCZ ANDRÁS
60. SZÜLETÉSNAPIJA
ALKALMÁBÓL
AJÁNLOM SZERETETTEL**

Veszprém, 2019

A borító Gál Csaba Petőcz Andrásról készült portréfotója felhasználásával készült

© Kántás Balázs

A kötet megjelenése
a szerző kezdeményezésére jöhetett létre

Szerkesztette: Kilián László

Kiadja: a Művészetek Háza Veszprém
Felelős kiadó: Hegyeshalmi László

Tördelés: Bucsy Balázs
Nyomás: OOK-Press Kft., Veszprém
Felelős vezető: Szathmáry Attila

ISBN 978-615-5762-13-0
ISSN 1588 3086

Vár Ucca Műhely Könyvek 56.
2019

Tartalom

Bevezetés: Petőcz András költészetének poétikai fordulata az ezredforduló után	7
Költői szerep- és világtelmezési lehetőségek az ezredforduló utáni Közép-Kelet-Európában	10
Megkésztet utószó az Európa rádió című verseskötethez	11
Egy kisszerű I/isten kisszerű világa, amelyben mi magunk is élünk Kapcsolódó tanulmány A megvénhedt Isten című verseskötethez	27
Állati szimbólumba kódolt, nagyon is emberi dolgok A macska visszatér című verseskötetről	39
Zárszó	51
Petőcz András életrajza	53
Petőcz András műveinek jegyzéke	56
Petőcz András költészete kritikai recepciójának válogatott bibliográfiája	58

Bevezetés

Petőcz András költészetének poétikai fordulata az ezredforduló után

Petőcz András kétségtelenül az egyik legjelentősebb, legtermékenyebb és legsokoldalúbb életművel rendelkező kortárs magyar költő, aki mindezen kívül persze prózaíró, műfordító, irodalomtörténész, főiskolai tanár, szerkesztő és irodalomszervező is. Munkássága oly sokrétű, hogy minden bizonnyal maga is nehezen tartja számon, s az is igen szituációfüggő lehet, mikor melyik irodalmári titulust használja a számosból. Vilcsek Béla¹, G. Komoróczy Emőke², s épp a jelen esszé írása idején legutóbb Bakonyi István³ már írtak egyre gyarapodó életművéről alapos, értő monográfiákat, jelen írás viszont a szerző munkásságának egy bizonyos szeletére, nevezetesen pedig az ezredforduló után keletkezett lírájára kíván koncentrálni. Van ugyanis Petőcz András költészetének egy igen határozottan körvonalazható, az ars poetica szintjén koncepciózus, tudatos, mégis igen keveset elemzett vonulata, nevezetesen pedig a jórészt a 2000 után keletkezett személyes, ugyanakkor közösségi beszédmódot is megszólaltató, kétségkívül humanista, a személyesség tekintetében pedig nem egyszer a biografizmusig és a referencialitásig személyes (értsd: a konstruált költői beszélő többé-kevésbé azonosítható és azonos az életrajzi énnel) versei. Talán szubjektív és esszéisztikus értékítélet, de megítélésem szerint a szerző ilyen típusú költészetét alapvetően három, az ezredforduló után megjelent, nagyszabású verseskötete képezi, ezek pedig a 2005-ös *Európa rádió*, a 2016-os *A megvénhedt Isten*, illetve a 2018-as *A macska visszatér* című könyvei, melyek mind tematikai, mind pedig poétikai szempontból mintha egyfajta tudatosan szerkesztett trilógiát alkotnának. Miként arra egyik monográfiája, G. Komoróczy Emőke is felhívja a figyelmet, Petőcz az 1980-as évek avantgárd poétikájától, az experimentális és vizuális költésztől igen nagy utat tett meg letisztult, többnyire hagyományos jelrendszert és központosítást használó, többnyire könnyen értelmezhető, üzenet- és jelentéscentrikus ezredforduló utáni lírájáig.⁴

A költő három fent említett, szerves trilógiává rendeződő kötetében felfedezhetők hasonló törekvések és üzenetek, már amennyiben a kortárs magyar költészet kapcsán szabad még az értelmezőnek az „üzenet”, „jelentés” terminusokat használnia (miért ne lenne joga hozzá, főként egy esszében?). A szerzőt meglehetősen erősen foglalkoztatja a *képvi-*

1. VILCSEK Béla, *Petőcz András*, Budapest-Pozsony, Kalligram, 2001.

2. G. KOMORÓCZY Emőke, „Ezer arccal, ezer alakban”. *Formák és távlatok Petőcz András költészetében*, Budapest, Magyar Műhely Kiadó, 2015.

3. BAKONYI István, *Petőcz András legújabb korszaka*, Budapest, Coldwell Art Kiadó, 2019.

4. Vö. G. KOMORÓCZY Emőke, „Rajtnad kívüli erők szólnak, időben, távolságban, messzire tőled, rajtnad keresztül.” *Petőcz András költészetének alakváltásai*, Új Forrás 1996/10, 34–46.

*seletiség*⁵, a másokért, a magukért szót emelni nem tudóért/a magukért szót emelni nem tudók nevében történő költői megszólalás, ezzel szoros összefüggésben a személyesség (biográfiai személy és a nyelvi közegben megkonstruált költői én, megnyilatkozó szubjektum és a megnyilatkozás szövegének komplex és paradox viszonya), a humanizmus, az emberközpontú gondolkodás kérdésköre, az egyre inkább elembertelenedő, pontatlanul akár posztmodernnek⁶, vagy éppenséggel ma már posztmodern utáninak (poszt-posztmodernnek?) is nevezhető korban és korstílusban az emberek mint társadalmi lények egymáshoz való viszonyrendszere, valamint a társadalmunkat – főleg itt, Közép-Kelet-Európában – alapvetően meghatározó politikum.⁷ Ez utóbbi egyébként főként Petőcz *Európa rádió* című 2005-ös vereskötetében érhető tetten.

Persze igen gyakori és részben teljesen jogos érvelés a kortárs magyar irodalomkritikai diskurzusban a képviseleti és személyes, ezzel szoros összefüggésben pedig adott esetben átpolitizált, de legalábbis a politikum kérdéseit feszegető lírai beszédmód ellen, hogy egyrészt volt egy politikai rendszerváltozás, amely előtt ötven évig ráerőltettek a művészetre, az irodalomra is egy bizonyos politikai ideológiát, amelynek a lírának is illett megfelelnie, másrészt a posztmodern, globalizálódó világban már nincsenek olyan stabil eszmék, értékek, amelyekben hinni

5. Margócsy István a kétezres évek elején a rendszerváltás utáni kortárs magyar költészeti paradigmákat vizsgálva a képviseleti paradigma érthető módon való háttérbe szorulásáról írt. Vö. MARGÓCSY István, *Irodalomtörténet-szi vízió a költészet állapotáról*, Alföld, 2000/2.

6. A fogalom kétségtelenül nehezen definiálható, mi igyekszünk valamilyen módon a későbbiekben megragadni, ha korlátozott értelemben is, de semmiképpen sem tartjuk szerencsésnek a – kortárs magyar bölcsészettudományi tanulmányok igen nagy részére amúgy jellemző – parttalan posztmodernség-fogalom használatát. A posztmodern irodalom magyarországi megvalósulásának irányairól lásd Németh Zoltán alapos, alapvetően háromféle (korai, areferenciális és antropológiai posztmodern) megnyilvánulási formát meghatározó monográfiáját a közelmúltból: NÉMETH Zoltán, *A posztmodern magyar irodalom hármasságai*, Budapest-Pozsony, Kalligram, 2012. Ezt a felosztást adott esetben akár el is fogadhatjuk a posztmodern vagy poszt-posztmodern magyar irodalom kifinomultabb vizsgálatához.

7. Menyhért Anna az 1990-es évek magyar lírájáról szóló, épp az ezredforduló évében megjelent tanulmányában felhívja a figyelmet a rendszerváltozás előtti képviseleti költészetmodell visszaszűrésére, politikailag terhelt örökségére, valamint arra is, hogy *képviseleti költészet* alatt nem feltétlenül egyetlen lírai beszédmódot, költészeti hagyományt értünk, hanem azok összességét. Menyhért Anna álláspontja szerint a képviseleti költői szerep, az olvasók helyett való lírai beszéd a rendszerváltással gyakorlatilag megszűnt, mindenesetre jelentősen leértékelődött. Jelen írás nem egészen osztja ezt az álláspontot, figyelembe véve nyilván azt is, mennyi idő telt el az ezredforduló óta. Sokkal inkább úgy véli, a politikai rendszerváltással a képviseleti beszédmód is átértelmeződött, politikai-ideológiai szempontból kevésbé terhelt, de létező kortárs költészeti tendenciáról beszélhetünk, s Menyhért Anna tanulmányában maga is elismeri, hogy a *képviseleti beszédmód* meglehetősen diffúz irodalmi fogalom, mely leginkább „nem egyetlen dologot jelent, hanem líraelméleti/történeti leíró fogalmaknak megfeleltethető poétikai tendenciák összetapadását, egymáshoz rendelődését, mind a poétikában, mind az olvasói elvárásokban”. Erősen szinonimnak tűnhetnek egymással a továbbá *képviseleti költészet*, *közéleti költészet* és *politikai költészet* megjelölések is (e legutóbbi terminus egyébként a 2010-es években mintha már nem lenne annyira pejoratív), a jelenséget pedig valamiképpen nevezniük kell, még ha nem a legpontosabb névvel illetjük is. Vö. MENYHÉRT Anna, *Szétszálazás és összerakás „Lírai demokrácia” a kilencvenes évek fiatal magyar költészetében*, Alföld, 2000/12, 53-66.

érdemes, ezért az irodalom is jobban teszi, ha eszmeileg nem köteleződik el. Viszonylag kevés költő ír explicit módon a szegénységről, a társadalmi egyenlőtlenségről, a kisebbségek esetleges hátrányos helyzetéről, háborúról, globalizációról és annak visszasságairól. Még akkor sem, ha az ezen problémák lírában való megjelenítéséhez nem feltétlenül szükséges politikai pártállás hangsúlyozása – hiszen a képviseleti-közéleti líra korántsem azonos a politikai költészettel, a valamely ideológiát vakon és nyíltan kiszolgáló irodalommal. Elég hozzá, ha az adott alkotó rendelkezik egyfajta alapvető humanista beállítottsággal és minimális társadalmi érzékenységgel – még akkor is, ha a posztmodern korban a művészet nem akar didaktikus lenni, tanítani a befogadót és nem akar semmilyen konkrét üzenetet közvetíteni. A rendszerváltással a kortárs magyar líra főárama is – legalábbis részben – ugyan kissé átesett a ló túlsó oldalára, ám a képviseleti beszédmód ezzel együtt korántsem tűnt el, csupán átalakult a kor elvárásainak megfelelően, és a legreprezentatívabb kortárs magyar költők életművében is igen nagy arányban mutatható ki a képviseleti, a személyes, a humanista, és adott esetben ezekkel együtt a politikai költői attitűd és beszédmód. Elég, ha csupán az egészen közeli múltban megjelent *Édes hazám*⁸ című antológiára gondolunk, mely a kortárs magyar képviseleti-közéleti költészet legfrissebb, fontos darabjainak gyűjteménye,⁹ és megmutatja a kortárs irodalom igényét a közösségi beszédmódra, a valóságreflexióra és a politikum, adott esetben akár az aktuálpolitika művészeti tematizálására. Petőcz András ezredforduló utáni költészetének jelen esszéjében vizsgált szegmense pedig lényegében ugyanezt teszi.

Németh Zoltán *A posztmodern magyar irodalom hármas stragégiája* című invenciózus és meglehetősen józan következtetésekre jutó monográfiájában vezette be a *korai* és az *areferenciális* mellett az *antropológiai posztmodern* irodalmi paradigmájának fogalmát, előfeltételezve, hogy a korszak és a korstílus, amelyben élünk, és amelyben kortárs alkotóink alkotnak, még mindig a posztmodern kora, mert jobb híján még mindig nem tudjuk másként nevezni. Az antropológiai posztmodern paradigmát a következőképpen határozza meg:

„A harmadik vagy antropológiai posztmodern az irodalomelmélet „kulturális fordulat”-ához köthető egyrészt, másrészt a hatalom kérdésköre izgatja, a „másik”, illetve a másság természete, a marginális nézőpontok megjelenítése, felszínre hozása, a politikai természetű kérdésfelvetések, a mainstream-ellenes attitűd. Mindez a fikció és a referencialitás határán, mindkét elem felhasználásával történik, s rendkívül erős a szövegek konkrét, világba nyúló, tranzitív irányultsága. Élesen hatalomellenes, nyíltan politikaiként viselkedik, a patriarchális, totalizáló,

8. *Édes hazám. Kortárs közéleti versek*, szerk. BÁRÁNY Tibor, Budapest, Magvető Kiadó, 2012.

9. Az antológiáról többek között Tamási Orosz János írt alapos, elemző kritikát, elhelyezve a kötetet a rendszerváltás utáni magyar irodalmi paradigmák között. Vö. TAMÁSI OROSZ János, *Édes hazánk cukorral és édesítőszerral*, instant, Irodalmi Jelen Online, 2012. október 15. <https://www.irodalmijelen.hu/05242013-1555/edes-hazank-cukorral-edesitoszerrel-instant>

asszimilacionista, homogenizáló és globalizáló tendenciák ellen emel szót a sokszínűség és az eltérő tradíciók megőrzése céljából. A harmadik posztmodern a stratégia értelmében politikai természetű, identitásproblémákkal szembenező, önéletrajzi elemekből építkező, antropológiai érdekeltsgű irodalmának gyökerei Tandori Dezső lírai önéletrajzában, Oravecz Imre szerelmi költészetében és Szajla-verseiben, Parti Nagy Lajos szociális érdekeltsgű tárcanovelláiban, elbeszéléseiben, drámájában, nyíltan politizáló regényében keresendők. A nyelven keresztül az irodalmi művet létrehozó identításokat, médiumokat, társadalmi erőket és hatalomgyakorlási technikákat olvassa (Borbély Szilárd: *Halotti Pompa, A Testhez*, Kemény István: *Élőbeszéd*). Ide sorolható a női identitás kérdéseivel foglalkozó posztmodern feminizmus irodalma (Tóth Krisztina, Forgách Zsuzsa, Bán Zsófia), illetve a homoszexuális identitás szövegbe írása (Gerevich András). További jellegzetessége az autobiográfiai műfajok felértékelődése, a napló, az emlékirat, a lírai és prózai önéletrajz (Kiss Noémi), illetve egy konkrét identitás szövegbe írása, például az ún. aparegények műfaja az ezredforduló magyar irodalmában. Az ún. identitásköltészet szintén az önéletrajz és a kulturális identitás kérdéseivel szembesíti olvasóját: Térey János és Lövetei László versei.”¹⁰

Németh Zoltán ugyan az *antropológiai posztmodern* meghatározásakor más kortárs szerzőket említ, azonban kétség sem fér hozzá, hogy a fent leírt poétikai jellegzetességek Petőcz András három ezredforduló utáni, általunk kiemelt verseskötetét is meghatározzák. Petőcz versnyelve egyre letisztultabb lesz, költeményeiben egyre világosabban és félreérthetlenebbül fogalmaz, a lírai én egyre jobban centrális, kivehető, jól körülhatárolható figurája a versszövegeknek, melyekben a szerző korábbi költészetéhez képest egyre kevésbé vannak jelen az intertextuális utalások, egyre kevesebb a vendégszöveg. A költő és a vers immár *magát írja*, s egyre inkább a szerzőt és a minket, olvasókat körülvevő valóságra reflektál, egyre kevésbé az irodalomra, mint autonóm, teremtett világra magára. A szerző egyre tradicionálisabb nyelven megszólal és egyre kevesebb irodalmi allúziót és vendégszöveget használó, személyes, humanista, közösségi beszédmódot használó, olykor referenciális, s ha úgy tetszik, antropológiai posztmodern költészete *nekünk, értünk és helyettünk szól*, akár jól körülhatárolható, egyes szám első személyben, akár valamely nyelvben konstruált lírai alteregó bőrébe bújva nyilatkozik meg. A mi döntésünkre van bízva, hogy mély és persze egyúttal mélységesen emberi üzeneteit meghallgatjuk-e?

10. NÉMETH Zoltán, *A posztmodern magyar irodalom hármas stratégiája*, Budapest-Pozsony, Kalligram, 2012., valamint *ő, Péterek nemzedéke. A posztmodern prózafordulat értelmezéséhez*, Irodalmi Szemle, 2010/7. <http://irodalmiszemle.sk/2010/07/nemeth-zoltan-peterek-nemzedeke-a-posztmodern-proza-fordulat-ertelmezesehez/>

**Költői szerep- és világtérbeli lehetőségek az ezredforduló utáni
Közép-Kelet-Európában
Mégkésett utószó az *Európa rádió* című verseskötethez**

Petőcz András ezredforduló utáni költészetének egyik legkiemelkedőbb és legmeghatározóbb műve 2005-ben megjelent *Európa rádió* című verseskötete,¹¹ mely egyúttal határozott fordulópontot is jelent az avantgárd experimentális-vizuális költészet, a párizsi Magyar Műhely köre felől érkezett szerző életművében. Petőcz ugyanis e könyvben nem mást tesz, mint igen merészen és határozottan kipróbálja az ezredforduló utáni magyar líra által felkínált költői szereplehetőségeket, az avantgárd nyelv- és jelhasználatától pedig a hagyományos, tartalomközpontú, üzenetközlő és világtérbeli költészet paradigmájára fordul.¹² Az egész könyv voltaképpen nem más, mint az európai, azon belül is a közép-kelet-európai és sajátosan magyar identitás költői értelmezésének kísérlete a posztmodern korban, európai és persze egyúttal egyetemes emberi értékek melletti elköteleződés szándékával, ám szükségszerűen nem kevés pesszimizmussal, szkepszissel és iróniával átítatva. A lírai szubjektum, mint afféle (kelet-)európai rádiós, versben tudósít innét, az ezredforduló utáni Közép-Kelet-Európa zavaros, kaotikus, a rendszerváltás utáni évtizedekben még mindig formálódó vidékéről. A költő persze közben predestinált, sajátosan kelet-európai perspektívájából ki-kitekint a világ más részei felé, valahogyan, áttételesen lehetőleg az egész emberiség nevében próbálva szólni, és az egész emberiség léthelyzetét értékelni. Szentül, megingathatatlanul hiszi, hogy még a 2000-es évek elején is ez, nem pedig más a költő feladata, s teszi ezt, nem túlzás állítani, olykor igen-igen nagy versekben. A közösségi-politikai beszédmód programszerűen jelenik meg a könyv verseiben, hiszen nem véletlen, hogy a kötet alig pár hónappal Magyarország Euruópai Unióhoz való csatlakozásával követően jelent meg. A szerző által írott rövid fűlszöveg ugyancsak félreérthetetlenül foglal állást az európaiság, az ország EU-tagsága és az európai integráció mellett:

„Szeretném azt hinni, hogy országom partjait ismét három tenger mossa, mint egykor, régen, hősi időkben. Jogokkal bíró állampolgár akarok lenni, aki legalább 27 tagállamban érezheti otthon magát, aki országa nyugati partjaitól a keletiig igazolvány felmutatása nélkül modern autópályákon juthat el, ha ahhoz van kedve, akinek pénzváltással nem kell törődnie, és aki, ha honfitársai a legkülönbözőbb nyelveken szólnak, képes örülni országának sokszínűségének. Szeretném belakni nagyra nőtt országomat. Szeretném hinni, hogy hazámmal együtt ismét nagy lehetek. Ez a könyv, talán, erről is szól.”

11. Hivatkozott kiadás: PETŐCZ András, *Európa rádió*, Budapest-Pozsony, Kalligram, 2005.

12. Ezt Petőcz András költészetét vizsgálva valamivel korábban már Szepes Erika is felveti. Vö. SZEPES Erika, *A mozdulatlan mozdulás, avagy Petőcz András nyugtalan utazása*, in uő, *Szerep és személyesség. Verselemzések*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2003, 92-113.

A kötet egyfajta prologusként az *Oblomov álma* című verssel kezdődik, melyben egy drágai monológ keretében a költő Goncsarov ismert regényhősét, a felesleges és tétlen ember irodalmi archetípusát beszélgeti.

Oblomov álma

Két óra elmúlt.

Szép álom volt.

Csak kapkodom a fejem,
túl gyorsan történnek
körülföttem a dolgok.

Most a napsütés,
miként a kés,
a szemembe vág.

Elfáradtam.

Álmomban Olga öreg
szolgálóját is láttam
a ravatalon.

Egy pillanatra, talán
ha lehúnytam a szemem,
egy percre se, és
el is telt a délelőtt.

Sárgás, viaszos arca volt,
a szeme csukva.

A tornác felől éles napsütés,
a fény a szemembe vág,
elvakít.

Látszott, ahogy meghajolt
az ismeretlen erő előtt,
még közben is a száját
szorította.

Meg kell, hogy igyam, lassan,
a délutáni teát.

Mint aki mindenkire haragszik ott,
valahol,
ahol ilyesmi megtörténhet.

Álmomban, mintha,
már meg is ittam volna,

Mint aki a Seollal már
ezerszer farkasszemet nézett.

és úgy emlékszem, megjelent
a nappaliban
Olga.

Délután van. Teaidő.

Beszélgettünk, sétáltunk is,
ő nagy ritkán a karomon pihent,
és az őszi napsütés alatt
az idő, velünk, ott, a kertben,
csak alig-alig haladt.

Kettő is elmúlt.
Eltelik ez a nap is.
Ez a hét is.
Sok minden történt.
Későre jár.

Oblomov persze itt sem más, mint Goncsarov regényében – beleragad a tétlenségbe, az őt körülvevő világban pedig nem történik semmi. De vajon mind Oblomovok lennének így a kétezres évek eleje táján? A nem túl optimista lírai prológos után az első ciklus a *Kivándorol az Isten* címet viselő, profán istenes versek gyűjteménye, mely egyébként megelőlegezi Petőcz András jóval későbbi, *A megvénhedt Isten* című kötetét, és amelyben a költő Istent az emberhez hasonlóan kisszerűnek, esendőnek és sérülékenynek ábrázolja. Ennek egyik legekleatásabb példája talán a *Szorong az Isten* című költemény:

Szorong az Isten

A sarokban ül, és szorong az isten.
Annyira sápadt és fáradt az arca!
Homlokán piros pattanás. Véres.
Már megint elvakarta.
Nem néz rám, ahogy a szobába lépek.
Teszi magát, mint aki játszik.
Két napja kitalált valami teremő-gépet,
úgy látom, azon bogarászik.

Aztán egy bolygóért az ágy alá mászik,
mint akinek csak ez a dolga. Fogja
a bolygót, a kéket, és a nyitott ablakon át
a levegőégbe hajítja.
*A párkányról, miként a remények,
elrebbennek a seregélyek.*

Megelőlegezése mindez Petőcz egy jóval későbbi, *A megvénhedt Isten* című kötetének, ahol a költő egy végtelenül kisszerű és emberszerű, emberivé degradált-deszakralizált-profanizált I/istent teremt olvasóinak... Hogy mi, emberek tettük-e Istent ilyené, amilyené lett az ezredfordulóra, vagy pedig valójában mindig is ilyen volt, vagy legalábbis ilyennek akarja velünk láttatni magát, ha egyáltalán létezik? Ez olyan kérdés, amelyet a költői szubjektum nem akar helyettünk, mindenkori olvasók helyett megválaszolni, ezért a ciklus további verseiben nyitva is hagyja azt... Az Isten itt éppen *szorong*, de vajon éppen azon, hogyan juthatott idáig eredetileg saját képére formált, magasztosnak szánt teremtménye?

A következő, *Gyönyörű a nővérem, ahogy* című ciklus nem más, mint irodalmi játék a lehetségséggel, a költő, Petőcz András, mint biográfiai személy sosem volt nővérenek gondolatával, azonban ennek az irodalmi játéknak az ürügyén a versek igen sok mindent megmutatnak az emberi létezés hétköznapi aspektusaiból. Példaként talán *A nővérem buliba készül* című verset érdemes idéznünk:

A nővérem buliba készül

nagyon jól kiöltözött
a nővérem végre
egészen snájdig kis csaj
lett belőle mára
átlátszó pántú melltartót tett a mellére
és ruhája alól izgalmasan villan a bokája
száján a rúzs
igaz hogy enyhén elkenődött
és a póder is
úgy nézem több a kelleténél

de fogai szépek és a kiszedett szemöldök
olyan - szerintem te is hasonlót szeretnél
egyszóval bulis egy csaj lett
a nővérem mostanára
és vidám is nagyon
mert várják a telepi srácok
púderén nem látszik át arcának szokott szo-
rongása
csak a szemében vannak nagy néha félelem-
csillogások

Ezek látszólag nem olyan komoly versek a kötet egészéhez képest, a fiktív nővér olykor közhelyes tevékenységének megidézése által mégis bájosan és hitelesen ábrázolják az emberi létezést a maga hétköznapióságában. Mert az emberi élet a maga kisszerűségében és hétköznapiságában is egyedi, értékes, megismételhetetlen létezési forma, és ezt a nővérét megteremtő és életét élénk táró lírai szubjektum tudna jól.

A következő, *A hős akkor, amikor nem hős című ciklus az emberi létezés egy másik, sokkal mélyebb, drámaibb aspektusának ábrázolását célozza meg, nevezetesen a hősiesség fogalmát, illetve a háború és béke viszonyát igyekszik elemezni, Petőcz Andrásra jellemző módon persze ironiától sem mentesen, miként arról az Ebben az utcában laknak a hősök című vers is tanúskodik:*

Ebben az utcában laknak a hősök

Itt, ebben az utcában, igen, arra lent,
szóval, itten laknak a hősök, amikor
éppen nem annyira hősök, szóval,
amikor éppen csak laknak.

Itt láthatja a biztonsági rácsot.

Általában boldogan ugrálnak a hősök,
élvezik, ha ropog a ropogójuk,
géppuskájuk lengetik olyankor,
mert örülnek: szemükben infantilis.
Egyébként majdnem, mint bármelyikünk.

Nem, az utcára nem engedjük őket.
Védettek ugyanis. Rács mögül
bámulnak, és elégedetten vihognak,
ha megnézik őket turista barátaik.

Hi, big boy!, mondta tegnap is
az egyik turista lány, és titokban
nőtíncs-zamattal kínálgatta
legföltettebb hősömet.

Rászóltam, persze. Ki is van írva:
hősöket etetni hatóságilag tilos.

A szinte végletesen ironikus költemény rávilágít arra, hogy a hősiesség voltaképpen relatív fogalom, és az az ember, aki akarva-akaratlanul hőssé válik valaki szemében valamilyen okból, közel sem annak született, sorsa nem volt eleve elrendelt, akit pedig valamely cselekedete kapcsán véletlenül épp hőssé válik, eredetileg olyan ember, mint bármelyikünk... Az állatkertszerű díszletek között, turistalátványosságként mutogatott *hősök*, akiket *etetni hatóságilag tilos*, képe egyszerre félelmetes és nevetséges. Petőcz András úgy hívja fel olvasója figyelmét az ezredforduló utáni társadalmunk visszasságaira, hogy végletesen kifigurázza azt. Még durvább iróniával fordul azonban a hősiesség-háború-konfliktus tematikája felé a *Kozmikus mézárszékprogram* című költemény, mely talán a világon a kétezres években zajló lokális háborúkra hívja fel a figyelmet gyilkos humorával:

Kozmikus mézárszékprogram

Új tervvel állt elő barátunk,
a mézárszékprogram-felelős.

A parancsnokhoz eljuttatott
levelében kozmikus mézárszék
felállítását vázolta fel, ezt a hősök
szaporodása lehetővé is tenné.

Kísérletekre lehetőséget ad
a kétségtelen hőstültermelés,
és mindannyiunk vágya az agy-
szűkítés sikeres terjesztésére.

A vezérkar holnap már
dönthet az ügyben.

A beadvány tetszik a parancsnoknak.

A mézárszékprogram Petőcznél nem is globális, hanem kozmikus, azaz az emberiség nem elégszik meg önmaga kiirtásával, lehetőleg más, még fel nem fedezett értelmes létformák kiirtása is szerepel a tervek között. Ne felejtjük el, hogy a lírai beszéd idején a kétezres évek elejének Európájában járunk, ahol és amikor Magyarország frissen csatlakozott az Európai Unióhoz, s felvillant előtte a *nyugatosodás*, a polgári demokrácia, a jóléti állam lehetősége. A világ jobbik, élhetőbb, emberhez méltó életet biztosító felén vagyunk, oly messze a háborútól, népiirtástól, a világ persze akkor is és ma is létező konfliktus-zónáitól. Petőcz lírai szubjektuma azonban kitekint ebből a látszólag kényelmes és szerencsés perspektívából, és rávilágít, hogy az emberiség sok ezer éves történelme alatt sajnos mit sem változott. Ugyanezt a már-már túlhajtott módon ironikus létértelmezést folytatja *A polgár joga* című vers is:

A polgár joga

A háború moziban unalmas dolog,
a színészek úgy is túlélnek azt,
és győznek a jók, s ráadásul
sztárgázsit kap majd a főhős.

Jogom van valami másra.

Fotelből, fárdatan, sör mellett
nézni háború-körkapcsolást,

és látni, hogy szenved a másik,
aki nem én, és aki messze.

Talán ez az, mi még föld tud dobni.

Sietek haza az este,
csillogó gépeket látok,
füstfelhő, tűz, törmelék, hamu:
eseménydúsak hétköznapjaim.

A lírai beszélő itt egyfajta inverz, ironikus humanista beszédmód keretében az európai unió egyik jóléti demokráciájában élő, kisszerű és kényelmes polgár bőrébe bújjik, aki úgy érzi, az őt körülvevő világ már unalmas, miként az is, ha csak háborús filmeket néz, és igenis joga volna valódi háborús borzalmak közvetítésén – persze megelégedetten, hogy ő maga mindentől kellően távol van térben – szörnyülnöködni. És bár Petöcz András lírai alteregója minden bizonnyal európai polgár, aki a világ kevésbé fejlett és szerencsés részén zajló lokális háborúk élő közvetítésén kíván szörnyülnöködni és egyúttal konstatálni, neki mekkora szerencséje van, hogy nem ott él éppen, sajnos az itt kissé karikírozott, ám ezzel együtt kétségkívül realizisztikusan ábrázolt emberi gyarlóság korántsem az európai, vagy a világ szerencsésebb, fejlettebb részein élő emberek privilégiuma. A vers egyetemes emberi gyengeségre és fejlődésképtelenségre hívja fel a figyelmet kíméletlen ironiájával, s a ciklus tanúsága alapján egyáltalán nem mondhatjuk, hogy a lírai szubjektum a maga kétségtelenül kinyilvánított humanizmusával együtt optimista lenne az emberiség jövőjét illetően...

A soron következő, *Táncol a sivatagi nő* című ciklus szerelmes-erotikus versek gyűjteménye, melyeket a költő egy közelebről meg nem határozható, egzotikus-allegorikus nőalakhoz címez, és tulajdonképpen nem más, mint a férfi-női viszony örök és megfejtethetetlen komplexitásának egyfajta lírai értelmezési kísérlete. Talán a ciklus címadó- és záróversét érdemes idéznünk:

Táncol a sivatagi nő

Táncol a sivatagban
az önfelelt sivatagi nő.

Nagy-nagy csupaszság

körülötte, homokdombok
és homokhegyek és
szikrázó éles napsütés.

Távolról, remegve
figyelem, ahogy forog,
ahogy táncol, valami
ősi, valami szokatlan
ritmusra lépdél:
hatalmasan és gyönyörűen.

Egyre növekszik a szem-
határon, csadorja lobog
a szélben, és én csak
bámulom, bűvölten,
miként az elítélt,
hóhérját, ha nézi:
bűvölten csodálom
ezt a táncot.

A szerelmes-erotikus versek – talán kevésbé fajsúlyos – gyűjteményét követi a verseskötet súlypontja és kulscsiklusa, az *Európa rádió, éjjel* című egység, mely az európai kultúrát és identitást, azon belül is sajátos módon a magyarság és kelet-európaiság kérdéskörét boncolgatja az európai integráció immár szükségszerű keretei között, s nem túlzás azt állítani, hogy nem egy esetben nagy versek keretében. Ilyen jelentékeny, többek között a képviseleti-közéleti költészet hagyományát követő vers az *egy hajléktalan vallomása* a 2000-res évek elejéről:

egy hajléktalan vallomása

igen, csaltam az asszonyt,
megcsaltam őt a marival, nem tagadom,
nem voltam jó férj, meg jó apa sem,
elismerem;
és persze ő akart válni, nem én,
elváltunk, neki ítélték a lakást,
meg a gyerekeknek,
jól van ez így,
fájna a szívem őket kéregetni látni,
akár az apjukat;
béreltem egy lakást,
jó fizetésem volt, ment a cégnek,
nem féltem semmitől se,
a marival is jól megvoltunk,
egész addig,
míg aztán csődbe ment a cég,
munkanélküli lettem,
a lakást nem bírtam fizetni,
utcára kerültem,

a mari is otthagytott,
hajléktalan szállón vagyok mostan,
vonják a tartásdíjat a segélyből,
így aztán semmire se futja,
ezért amikor éhes vagyok,
először is rendbe hozom a ruházatomat,
valami emberi formát próbálok ölteni,
meg arra is vigyáznom kell,
hogy ne legyek túl bűdös,
mert ha bűdös vagyok,
akkor könnyen elszúrhatom az egészet,
szóval,
bemegyek valami nagyobb üzletbe,
és felvágottat kérek,
mondjuk sonkát vagy húsz dekát meg parizert,
sajtot is, pannóniát, az a legjobb, abból tíz is
elég,
néha szalámit, ha arra van gusztusom,

de csakis szeletelve,
vagy egy fél szál kolbászt,
aztán tovább megyek a hűtőpulthoz,
ott valami kisebb dolgot, túró rudít,
ilyesmit veszek magamhoz,
csupa olyat, amit könnyen ki lehet bontani,
esetleg csokoládét is elteszek,
a csokiban rengeteg a kalória, azt mondják,
aztán tovább megyek a tisztítószerekig,
és ott, ügyesen,

szép lassan kosárból bezabálom az egészet,
a sonkát,
meg a sajtot is,
a kolbászt, meg a túró rudít,
ami már bennem van,
azt nem tudják elvenni tőlem,
a gyerekek, meg a lakás,
az mind-mind az övék,
de az a sonka, ott, az áruházban,
az már örökre én vagyok

A fenti vers nem más, mint a képviseleti beszédmód leplezetlen – és nem elavult – visszatérése az ezredforduló utáni magyar költészetben, hiszen egy végletesen társadalom a permére szorult ember nézőpontjából értelmezi a világot. A verset éppen a benne dokumentált emberi életsors banalitása teszi hitelessé és drámaivá, súlyos alkotássá. Ugyanis kiolvasható belőle az üzenet: bárki, eredetileg szerencsésebb körülmények között élő, jobban szituált ember járhat így az ezredforduló utáni Magyarországon (és Európában), senkinek sincs bérelt helye a középosztályban, az ábrázolt léthelyzet kisszerűsége és humortól, öniróniától sem mentes banalitása azonban együttérzést is kivált az olvasóból, ezáltal pedig nagy nyelvi erővel hívja fel a figyelmet egy igenis létező és tovább már nem tabuizálható társadalmi problémára.

A társadalmi lét visszáságainak költői elemzésén túl Petőcz lírai szubjektuma egyetemesebb távlatokba is tekint. Az *Amerre jártam* című költemény nagyszabású megemlékező költemény a World Trade Centre New York-i iker tornyai ellen intézett, 2001. szeptember 11-ei terrortámadásról, mely máig alapjában határozza meg azt, amit mi, a világ fejlettebb és demokratikusabb részén élő emberek a biztonságról gondolunk:

Amerre jártam

Az iker tornyoknál
amerre jártam
pusztulás van

Torkametszett torony
megroppan előre
zúzott mellkasával zuhan a földre

oda

ahol én is
fél évvel korábban:

lélegzem még bár törmelék zuhant rám
a jövőből jövő
idő-spirálban

de nincs szükségem segítő kezekre
sem az önazonosításhoz rokon DNS-re

Eltűnt ami volt
mozdíthatatlan
pur és homou – füstölgő katlan

Most újból
az időben vissza
tudatom az ikreket visszaigazolja

Ha felnézek ott vannak megint
dühödten állnak
szétrepedt betonbőrükön
fehér terítővel senki nem int
ki mint
közvetlen a zuhanás előtt

és SMS-t sem küld kétségbeesetten
nem végrendelkezik üzenetben
ahogy akkor tette

I love you dear – mondja a rögzítő
szövege bármikor megidézhető

de aki mondta
csak a múltban beszél
csak a múltban

talán épp vele is összefutottam
ott a Battery-parkban

amikor hamburgert harapva
felnéztem hosszan
a két ikertoronyra

és azt mondtam: itt vagyok

Sok ezer tonna törmelék
zuhan rám
ellepnek beton-kő-habok

de felszínre bukom koromkék éjszakán

A nagyszabású költemény drámai hangvételét az kölcsönzi, hogy a lírai szubjektum az egyik ott és akkor halálát lelt áldozat identitását veszi fel, és azokért szól, akik magukért sem akkor és ott, sem később nem tudtak már szólni. Kegyeleti költemény, az áldozatoknak való lírai emlékéllátás ez amellett, hogy lírizált élőbeszédszerű hangjával arra is felhívja olvasói figyelmét, hogy a nyugati világ 2001. szeptember 11-e után már végleg nem az, ami volt, és hogy kultúránk, életünk sérülékenysége a szörnyű terrorcselekmény napján percek alatt bizonyosodott be. Nem mintha lenne bármilyen különbség ember és ember között, és Petőcz András, a humanista alkotó pontosan tudja ezt. A World Trade Center elleni merénylet azonban mégiscsak a nyugati civilizáció egyik legnagyobb traumája volt az utóbbi húsz-huszonöt évben, ám az a világ többi részével szembeni gögjéből úgy tűnik, mit sem veszített...

A kötet legnagyobb szabású címadó, ars poetikus igényű költeménye az *európa rádió, éjszaka* című, áradó hosszúvers, mely grandiózus, filozofikus költői meditáció az európaiságról, európai és magyar identitás viszonyáról, illetve az európai kultúra ezredforduló utáni állapotáról és további lehetőségeiről:

európa rádió, éjszaka

mintha álom, olyan az egész

ismeretlen autóban ülök, nevetéseket hallok a rádióból, megyek keresztül Európán, ezer és ezer kilométer van már mögöttem, ezer és ezer kilométer van még előttem, megyek keresztül Európán, nevetés valahonnan, valami zörej, recsegés, valami hang kiúszik, valami hang bejön váratlanul, nem akarok sávot váltani, csak az újtjelzéseket figyelem, csak a táblákat figyelem, nincsenek határok, nem jönnek fegyveres örök, géppisztollyal nem fenyegetnek, nem akarnak tőlem semmit, megyek bele az éjszakába, senki sem állít meg, nem kérdezik, hova megyek, kinek a pénzén, mit akarok, nem állíthat meg senki, szól a zene az autórádióból, valaki ismeretlen nyelven konferálja fel a legújabb ismeretlen sztár legújabb ismeretlen nagylemezét, talán flamandul hadar a didzsé, most elúszik minden, recsegés, megszűnt a térerő, új állam képzeletbeli határvonalán rohantam át, észrevétlenül, még ezer és ezer kilométert kell megtennem, már ezer és ezer kilométer van mögöttem, rohanok tovább, új és új utakon megyek, valami ismeretlen nyelv ismét a rádióban, konferál valami ismert dallamot, nem figyelek oda, megyek tovább, végig Európán, előre, csak előre, szól a rádió az autóban, szól az európa rádió, nem tudok, nem is akarok sávot váltani,

most hirtelen vált ő maga, mozartot játszanak valahol, könnyedén, játékosan törnek elő a zongorahangok a rádióból, szól az európa rádió, mozart szól könnyedén, játékosan, mint az álom, olyan az egész, aztán megint recsegés, sípolás, phil collins úszik be, hallom, hello! i must be going!, üvölti, nekem is, gondolom magamban, rohanok tovább, nyomom a gázpedált, ma még meg kell tennem legalább ezer kilométert, nincsenek határok, rohanok tovább, új és új államokon megyek keresztül, tizenöt évvel ezelőtt itt megállított a határőr, mondom magamban, tizenöt évvel ezelőtt itt megaláztak, mondom magamban, visszafordítottak, hogy itt nem léphetem át a határt, mert a vízumom ezt nem teszi lehetővé, akkor le kellett térnem egy mellékútra, csak ott léphettem át a határt, mintha a cselédlépcsőn kellene felmennem egy ismeretlen házban, úgy éreztem magam akkor, mint valami európai cseléd, most megyek tovább, nem állítanak meg, nem kérdezik, hova megyek, phil collins üvölt egy régi számot, nem akarja abbahagyni, én sem akarom abbahagyni, megyek

tovább, előre, mindig előre, nem állhatok
meg,
még ezer és ezer kilométer van előttem,
már ezer és ezer kilométer van mögöttem,
recseg az európa rádió,
új és új autópályákon végig, csak az útjelző-
ket figyelem,
valami ismeretlen nyelv ismeretlenül hadar,
majd
mariah carrey hihetetlen magas hangon azt
énekli,
hogy always be my baby, szinte könnyörög,
nem tudom, mondom magamban,
majd meglátjuk, mariah,

még ezer és ezer kilométer van előttem,
már ezer és ezer kilométer van mögöttem,
nekem itt dolgom van, mariah, dolgom van,
megyek keresztül az országomon,
négy tenger mossa határaitam,
nem állhatok meg,
nem állhatok meg soha,
megyek tovább,
sebességkorlátokat lépek át,
láthatatlan államhatárokat lépek át,
ismeretlen nyelveket hallgatok,
és minden nagyon,
nagyon is ismerős

Hatalmas volumenű, versfolyamként áradó gondolatlira arról, mit jelent 2005-ben egyszerre magyarnak és európainak lenni. Ha akarjuk, politikai költészet, hiszen a költői szubjektum meglehetősen egyértelműen foglal állást, hogy örül szülőhazája, Magyarország európai unió csatlakozásának, és lényegében egy országgént kezeli az Unió huszonhét tagállamát, tehát a szorosabb európai integráció és hosszú távon akár az Európai Egyesült Államok utópisztikus, de talán nem irreális elképzelésének híve. Itt a költő – egyúttal igen nagy személyességgel, hiszen nem kellene, hogy kétségeink legyenek afelől, hogy a konstruált lírai szubjektum és a biográfiai én tulajdonképpen ugyanaz a személy, de legalábbis ugyanazt gondolják – igen bátran és formabontóan politikai véleményt nyilvánít, s egy nagy jelentőségű politikai kérdéskörben foglal állást, amivel nyilván lehet egyetérteni vagy egyet nem érteni. Európai nyelvek, művészek, művészeti alkotások és kultúrák kavalkádja ölt testet a szövegben, és válik eggyé a vers sodró gondolatfolyamában. A költői beszélő álombéli autós utazás keretében száguld keresztül Európán, ahol nincsenek stabilan kivehető határok, nincsenek fegyveres őrök, akik feleslegesen és megfélemlítő jelleggel ellenőrzik az utazók egy-egy államhatáron, a nyelvi és államhatárok többé nem érzékelhetők. Visszaemlékezik a rendszerváltozás előtti időkre, amikor még léteztek állam és államszövetség-határok, keleti és nyugati blokk, amikor még géppisztolyt nyomtak a keletről nyugatra utazni kívánó polgár arcába, és adott esetben minden indoklás nélkül megtagadták tőle a határátlépést. Ám a rendszerváltozás előtti időszak immár nem más, mint történelem, hiszen a határok többé nem érzékelhetők, mert ebben az álombéli utazásban immár egész Európa egyetlen nagy ország, lakói egyetlen nagy, sokszínű, a maga módján mégis homogén nemzetet alkotnak – egy kontinensnyi, soknemzetiségű, de közös identitású állam, ahol végre valóban *testvér létszen minden ember*, mint Schiller Örömdójában, az Európai Unió

választott himnuszában. A költői szubjektum *ismerten nyelveket hallgat*, átlép minden lehetséges sebességkorlátot, egy hatalmas, számára kiismerhetetlen, sokszínű világon utazik keresztül, *mégis minden nagyon ismerős* a számára, hiszen bár magyar és kelet-európai, egyúttal szükségszerűen európai is, egy nagyobb kulturális közösség elidegeníthetetlen részese, hiszen ne feledjük el, Magyarország több, mint ezer évvel ezelőtti államalapítása óta szükségszerűen az európai kultúrához tartozik, nem csupán földrajzilag, de minden szempontból. Olvasóként persze nem szabad elfelednünk, hogy a versben ábrázolt utópisztikus Európa-kép még a költői beszélő saját bevallása szerint is nem más, mint álom. Európai Unió ugyan létezik, és a mozgás a tagállamok között tényleg lehetséges és többé-kevésbé szabad, ám az államszövetség még nem egyetlen nagy ország, a tagállamok együttműködése pedig konfliktusoktól korántsem mentes. Nem volt már az az ezredforduló után, Magyarország Európai Unió csatlakozása idején sem, és nem az ma sem, tizenegynéhány évvel később, a jelen esszé írása idején sem. Petőcz András lírai szubjektuma viszont e nagyszabású, közéleti-politikai, ugyanakkor egyúttal meglehetősen személyes és kitérülőző költeményében a kötet korábbi részében sugallt minden pesszimizmusa ellenére optimista, hiszen bár amiről ír, csupán álom, nem szabad elfelednünk, és maga sem feledi el, hogy az álomnak már azért számos aspektusa, ha nem is a legtökéletesebb formában, de megvalósult...

A nagyívű kötet utolsó, *A hiány megfogalmazása* című ciklusa egyszerre számvetés a személyes veszteségekkel és irodalomtörténeti, költőtársi panteonállítási kísérlet, hiszen kizárólag Petőcz András barátai és költőtársai, Petri György és Orbán Ottó emlékének ajánlott verseket tartalmaz. Maga a címadó vers, *A hiány megfogalmazása* nagyszabású lírai emlékezés Petri Györgyre, akinek 2000. július 16-ai halálának napján íródott:

A hiány megfogalmazása

Petri Györgynek 2000. július 16-án

Most akkor üresség, de tényleg.
Mint amikor elkap az ellenőr a buszon.
Persze, továbbra is játszom neki
a nyugodtat, az elegánsat, személyit
veszek elő, és baromi könnyedén nyújtom át,
természetes módon vállalkozom
bérletbemutatóra, egyszóval
együttműködöm a hatósággal.
Kényelmetlen lenne a ráncigálás,
az emelt hang, mindaz, ami azzal

járna, ha ellenállnék. Vigyázok
arra is, ne higgye, ne is sejtse, hogy
soha az életben nem volt semmim,
ami bármiféle utazásra is feljogosítana.
Normális állam normális polgára
szeretnék végre lenni, egyszer, de
rá kell jönnöm, bennem is hiba van.
Mert ott az az üresség, bennem,
ahogy a szemébe nézek az ellenőrnek.
Nem ő a hibás. De számomra
még ez az üresség, ez a legtöbb.
Ez a legfontosabb. Vigyázok rá,
és gondosan ápolgatom önmagamban.

Petri György valóban az ajánlásban foglalt dátumkor, 2000. június 16-án halt meg, halálával pedig kétségtelenül jelentős űr keletkezett a kortárs magyar irodalomban. Petőcz András lírai beszélője egy igen banális szituáció megörökítésén keresztül fogalmazza meg a költőtárs halála okán érzett hiányt: a tömegközlekedésen jegy nélkül utazó költőt tetten éri az ellenőr, ő pedig készségesen együttműködik vele és vállalkozik közlekedési bérlete utólagos bemutatására. Mindazonáltal ironikusan kimondja, hogy vigyáz arra, nehogy az ellenőr rájöjjön, hogy a költői beszélőnek *soha az életben nem volt semmije, ami bármiféle utazásra feljogosítaná*, ami egyfajta filozófiai mélységekbe nyúló gondolati játéknak tűnik állam és állampolgár lehetséges viszonyával. Petri György lényegében egész költői pályája arról szól, hogy szemben állt egy embertelen eszközöket lehetőleg nem alkalmazó, állampolgárait többnyire be nem börtönző vagy ki nem végző, de mégiscsak puha diktatúráként működő, elnyomó állammal.¹³ Petőcz András lírai szubjektuma 2000-ben ilyesmivel már nem tud szemben állni, hiszen a vers keletkezésének idején Magyarország, megengedve egyfajta referenciális olvasat lehetőségét, ha nem is tökéletes, de demokrácia. Az üresség és a hiány látszólag az eltávozott költőtárs, Petri György hiánya, de vajon nem értelmezhető-e egyúttal annak a hiányaként, ami ellen a rendszerváltás utáni Magyarországon az ezredforduló környékén lázadni lehet? Petőcz lírai szubjektuma ugyanakkor paradox módon azt állítja verse záró soraiban, hogy *vigyáz*, ti. a benne testet öltött ürességre, *s gondosan ápolja magában*. Folyamatosan keresi tehát a költői szereplehetőségeket, és bizony elképzelhető, hogy részben vagy egészben, de a Petri György által mindig következtesen képviselt közéleti-közösségi költői paradigma (az ezredforduló után mondhatnánk: antropológiai posztmodern) mellett köteleződik el?

13. Petri Györgyről a talán leginkább teljességre törekvő monográfiát lásd: KERESZTURY Tibor, *Petri György*, Budapest, Magvető Kiadó, 2015.

A konkrétan leginkább Petri György hiányának lírai megfogalmazása után Orbán Ottóra emlékező versek következnek, végig a kötet lezárulásáig. Orbán Ottó nem egészen Petri után két évvel, 2002. május 20-án hunyt el, halálával pedig ugyancsak hatalmas veszteség érte a magyar lírát az ezredforduló után nem sokkal. Petőcz András barátja és (egyébként ugyancsak ezerféle hangnemben megszólalni tudó, ám sok művében az alanyiságot, személyességet és a közösségi beszédmódot is preferáló) költőtársa emlékének ajánl hát néhány személyes hangvételű, ugyanakkor irodalomtörténeti tematikájú verset, melyek közül talán a *Koan, Orbán Ottó című*, minimalista, koan műfajmegjelölésű mű az egyik legérdekesebb:

Koan, Orbán Ottó

Felkiált	Nem mozdul
csukott szájjal,	sietősen,
hangosan,	elindul
nem szólal meg.	mozdulatlan.

Enigmatikus sorok az elhunyt költőtárs emlékére, apró paradoxonokból összeállított nyolc, sejtelmes és mély tartalmú sor, személyes megemlékezés a költőtársa. S ugyancsak enigmatikusnak tűnő, ám lényegében – az Orbán Ottóra is oly jellemző¹⁴ – kíméletlen ironiával megszólaló költemény az, amellyel Petőcz András megemlékezik Orbán Ottó temetéséről:

Orbán Ottó temetésén

Van,	Mindenki kedves.
ami visszahozható,	
és van,	Van,
ami nem.	aki számít,
	és van,
Szép, ahogy olyan nagyon	aki számítana valakire.
együtt vagyunk.	
	Olyan is van, aki nagyon siet.
Mindenki olyan, mint máskor.	Mert sok a dolga.
Mindenki visszafogott és kiegyensúlyozott.	
	Mi mindannyian nagyon sietünk.

14. Orbán Ottó ironiájáról és személyességéről lásd talán: SZEPES Erika, *A mocskos mesterség*, Budapest, Hungarovox Kiadó, 2012.

A temetésen megjelenő emberek, többnyire nyilván írók, irodalmárok, a vers sugalmazása szerint formálisan, szertartásosan viselkednek, gesztusaik pedig sok esetben nem őszinték, pár ember jelenléte még talán érdekalakú is lehet – a temetés talán csak ürügy, hogy azon szakmai-emberi szívességet kérjenek másoktól. A szerző által kétségtelenül mélyen ismert magyar irodalmi élet felett mondott játékos, ugyanakkor komoly kritika. Petőcz beszélője, aki a temetésen nyilván nem volt más, mint a biográfiai Petőcz András, azonban nem különbözik el az ott megjelentektől. A zárómondat így hangzik: *mi [ti. mi írók, művészek?] mindannyian nagyon sietünk*. Tudniillik, az író, s úgy általában a művész, természeténél fogva hiú és önző ember, akit leginkább saját életműve és szakmai karrierje érdekel. S persze az ember általánosságban, filozófiai értelemben is *nagyon siet* földi léte során, hiszen életideje meglehetősen véges... Ezt pedig nem kell felrónunk az embernek, így ez irányú sietségét, türelmetlenségét az íróembernek sem. Petőcz András lírai beszélője sem teszi, legfeljebb megállapítja a tényeket.

A kötet utolsó verse, a *Se ott* című, ugyancsak kóanszerűen minimalista, a távol-keleti vallásbölcseletek világát idéző, enigmatikus-filozofikus költemény immár még személyesebb szintre emeli a *hiány megfogalmazásának* lehetőségét, s ez az a pont, ahol egyéni szinten kezd el a költőt foglalkoztatni az elmúlás, az emberi létezés végessége, mely *antropológiai posztmodern* irányultságának titulálható további kötetekben már a versszövegek egyik központi témája lesz:

Se ott

se ott	teszek
se itt	veszek
csinálok a semmit	s egyszer majd
itt se	se itt
ott se	se ott
a seholban	leszek
a sehelse	

Petőcz András *Európa rádió* című verseskötete az ezredforduló utáni magyar líra egyik igen kiemelkedő darabja, melyben a lírai szubjektum keresi és teszti a lehetséges költői szerepeket a posztmodern, vagy lassanként inkább már posztmodern utáni Közép-Kelet-Európában, át- és újragondolva saját euópai, kelet-európai, magyar és persze egyúttal egyetemesen emberi identitását. Alaposan elemzi a lehetőségeket, a privátszférától a közéletig, a lokálistól a globálisig, s teszi mindezt nagy nyelvi

erudícióval, letisztult-újraalkotott líranyelve teremtő erejével. A hősiesség-háború-emberi gyengesség tematika köré felépített *A hős, amikor nem hős*, illetve a Petri György és Orbán Ottó szimbolikus értékű halála kapcsán keletkezett, *A hiány megfogalmazása* című ciklusok különösen fontos darabja a kötetnek, hiszen ezekben a versekben fogalmazza meg Petőcz elkötelezettségét a közösségi-humanista-személyes költői beszédmód, vagy ha úgy tetszik, ismét Németh Zoltán találó elnevezésével élve az *antropológiai posztmodern* irodalmi paradigma mellett.

A folyton kísérletező, átvedlő, megújuló költő, Petőcz András persze valószínűleg kikérné magának, hogy ilyen irodalomelméleti skatulyákba próbáljuk meg változatos életművét belepasszírozni... Elégedjünk hát meg azzal az esszéisztikus, s nyilvánvalóan szubjektív, s talán kissé hanyag, ám helytálló értékítélettel, hogy lírájában épp az ezredforduló környékén beállt egy bizonyos poétikai-nyelvi-tematikus fordulat. Ennek keretében pedig a költő egyre inkább biográfiai önmaga, a meglett, egyre bölcsőbb és a világ iránt egyre nyitottabb közép-európai értelmiségi, művész, aki egyre határozottabban köteleződik el az európai és egyetemes emberi értékek mellett, és akinek lírai alkotómunkássága egyre kevésbé avantgárd, egyre kevésbé játék a nyelvvel, egyre kevésbé *szövegirodalom*.

Petőcz, avagy az ő ezredforduló utáni lírai szubjektuma *európai rádiós*, aki egyre határozottabban tudósít bennünket saját emberi létezésünk komplexitásáról. Ő megírta és a nyelv rádióján keresztül újjára bocsátotta magas esztétikai színvonalú és kellően összetett, ám viszonylag könnyen értelmezhető versszövegeit, nekünk pedig okvetlenül lehetőségünk van venni az adást, ha nem is kötelező.

Egy kisszerű I/isten kisszerű világa, amelyben mi magunk is élünk Kapcsolódó tanulmány *A megvénhedt Isten* című verseskötethez

Petőcz András *A megvénhedt Isten* címet, illetve ezzel együtt az *(újabb versek)* alcímet viselő verseskötete¹⁵ szintetizálja mindazt, amit a kiváló költő az elmúlt negyven évben a költészetéről, és bizvást állíthatjuk, vele szoros összefüggésben az emberi létezésről megtudott. Az avantgárd felől a posztmodernen át érkezett, *ezer arccal és ezer alakban* megszólalni képes¹⁶, kétségtelenül sokoldalú és sokhangú, sokféle műfajt és lírai megszólalásmódot sikerrel kipróbált Petőcz legújabb líráját a kifejezett nyelvi minimalizmus, bölcs letisztultság és kinyilatkoztatásszerű, szentenciózus hangvétel jellemzi, amely elemi erővel tudósít a minket körülvevő világról.

Szintetizáló kötetét a költő egy Meditatív költeménnyel, afféle lírai programmal kezdi, ezt pedig egy bibliai, a Királyok könyvéből vett mottó követi: „*Mikor pedig megvénhedt és megöregedett Dávid király, bár leplekkel takargatták be, mégsem bírt felmelegedni.*” Ezt követően a kötetet három nagyobb ciklusra osztotta fel – cikluskomponáló képessége egyébként már szinte minden korábbi verseskötetében is megmutatkozik¹⁷ –, ezek közül első az *Idegen tárgyak* címet viseli, melyet legtalálébban talán a külvilágtól, a szűkebb környezettől, illetve a félreérthetetlenül kelet-európai és magyar valóságtól való elidegenedés ciklusaként olvashatunk. Mottója ugyancsak a *Királyok könyvéből* való, a megidézett bibliai történet pedig kollektív megvakulás büntetéséről szól: „*És mikor azok hozzá lementek, könyörgött Elizeus az Úrnak, mondván: Verd meg ezt a népet vaksággal! És megveré őket vaksággal az Elizeus kívánsága szerint.*” Ennek a borulátó és elidegenedéssel teli helyzet- és világértékelésnek egyik legekleatásabb, legerősebb darabja talán a *Megfáradt ország* című vers, melyet érdemes teljes terjedelmében idéznünk:

Megfáradt ország

Megfáradt országot, járok, körülöttem fáradt, szomorú arcok,
szomorú arcok körülöttem, reménytelen pillantásokkal méregetnek,
méregetnek egyre, azt nézik, mitől is van bennem még erő,
erő, amely segít a lábaimat felemelni, vagy széttárni karjaimat.

15. Hivatkozott kiadás: PETŐCZ András, *A megvénhedt Isten. (újabb versek)*, Szeged, Tisztatáj Kiadó, 2016.

16. Petőcz András költészetéről monografikus igényű ismét: G. KOMORÓCZY Emőke, „*Ezer arccal, ezer alakban*”. *Formák és távlatok Petőcz András költészetében*, Budapest, Magyar Műhely Alapítvány, 2015.

17. Vö. ZSÁVOLYA Zoltán, *Stílusok között - korszakok fölött. Átfogó vázlat Petőcz András lírai munkásságáról*, in PETŐCZ András, *Petőcz András legszebb versei*, szerk. ZSÁVOLYA Zoltán, Dunaszerdahely, AB-Art Kiadó, 2012, 103-112.

Néha-néha csak éppen elfeküdni volna jó, mozdulatlanul nézni,
nézni bele a távolságba mintegy, belelélegezni a nagyvilágba,
a nagyvilágba, amely olyan messzire van tőlem, mint az égbolt,
az égbolt, amely pont olyan kék a nyári napon, mint egykor.

Olyan távoli minden, mondom, annyira szomorúan távoli.
Figyelek bele a messzi zajokba, mindabba, ami elhallik
hozzám, és nézem, hogyan hullik darabokra mindaz, ami régen,
vagy nem is olyan régen, még egész volt, kerek egész.

Megfáradt országot járok. Néha kiabálok az üres levegőéggel,
kiabálok, mint a bolond nő a szomszédomban, aki nagy zsákokat
cipel, amikor elhagyja otthonát, cipeli magával értékeit, félve,
remegve attól, hogy nem térhet már haza soha többé.

Poétikai és líraretorikai szempontból viszonylag egyszerűen megkomponált, mégis igen erőteljes, a szerző egyéni hangján megszólalni képes, négyszer négysornyi filozofikus-világ-megnevező prózavers. A lírai én kristálytiszta értékkel és gondolkodik, nem fűz több magyarázatot a kortárs magyar valósághoz, mint amennyi szükséges, az olvasó pedig kétségkívül megérti, miről is van szó, és egyúttal magára és az őt körülvevő realitásra ismer a sorok között... A ciklusban egyébként ugyanezt a gondolatmenetet folytatják a hasonló szerkesztési elvek alapján működő, *Szomorú ország*, *A Hazugok földjén* című versek is, melyek egyúttal a kortárs magyar közéleti-politikai-közösségi költészetnek, ha létezik ilyen, (persze általános érvénnyel, anélkül, hogy aktuálpolitikai szövegeket kezdenének el puffogatni) is új hangvételt kölcsönöznek.¹⁸ A valamivel optimistább, ám ugyancsak kinyilatkoztatásszerű, már-már a zen buddhista kóanok retorikájának letisztultságát idéző, ugyancsak erős költemény e ciklusból a Mondatok a szabadságról, melyet ismét csak érdemes teljes terjedelmében idéznünk, hogy *beszéljen* maga az elemző szöveg felett/helyett:

Mondatok a szabadságról

Ki szabadságot akar,
az szabadságot akar

egyszerű szavakkal,
vagy csak szavak nélkül.

18. Vö. HÖRCHER Eszter, *Kis magyar lacrimosa. Jelenéseink könyve*, Eső, 2016/3. online: <http://www.esolap.hu/archive/75/1765.html>

Ki szabadságot akar,
az szabadságot akar,
ha hidat foglal, azzal,
ha tiltakozik, azzal,

hogy szóvá meri tenni,
mi szeretne lenni,
vagy, hogy mi a gondja,
hirtelen kimondja.

*

A szabadság ott van
a sárga rózsában,
a szabad madárban,
ki az égbe repül.

*

A szabadság ott van
mindenféle tettben,
a vágyban,
és az ágyban,

hogy nem közli senki,
miképp kell szeretni,
s főleg hogyan,
és boldogan
miként is élhetek.

Nem írhatnak elő
tevékenységeket,
parancsba
sem lehet adni,

hogy sikert sikerre halmozunk,
nem érdemes.

Ki szabadságot akar,
az szabadságot akar
haragos szavakkal,
vagy tán szavak nélkül.

*

A szabadság ott van
sok-sokezer tárgyban,
különböző színben,
és a változásban,

abban, hogy a bőröd
milyen árnyalattal
mutatja az ősöd,
és az érintése

éppen ma miféle.

Nem mondhatja senki,
papírt kell szerezni
ahhoz, hogy a társam
közös háztartásban
velem legyen.

*

Ki szabadságot akar,
az szabadságot akar,
mintha sziklára lép,
hogy messzire lásson.

*

A szabadság ott van
a sárga rózsában,
és a tulipánban,
meg az elmúlásban.

Szabad lesz az élet,
szabad lesz a madár,
az a szép közöttünk,
aki szabadon jár.

*

A szabadság ott van
minden gesztusodban,
ahogy a magasba emeled
a tekinteted,

ahogy eldadogod,
vagy talán suttogod,
mi az akaratom,
az lesz a szabadság.

És szabadság van abban
a vágyakozásban,
hogy jobban élhess végre,
tartozásod majdan

felírhasd az égre:
ebben szabadság van.

*

A szabadság ott van
a piros rózsában,
a kék nefelejcsben,
a megújulásban.

Ki szabadságot akar,
az szabadságot akar
egyenes szavakkal,
vagy amit tesz, azzal.

*

Ott van a szabadság
a mozdulatodban,
ahogy a tenyered
szüleid sírjára helyezed,

s könnycseppet hullajtasz
a talajra,
amiből egykoron kinőtt
őseid sarja,

ez lett a szabadság.

Apró ékszer neked,
viszont a hiánya:
magad pusztulása.

E pár kóan-mondatban gyakorlatilag minden benne van, amit egy költő az irodalmi nyelv erejével képes elmondani a szabadság – sokak által persze másként és másként értelmezett – fogalmáról, a lehető legáltalánosabb és egyetemesebb szabadságfogalmat használva, ragadva meg. Itt sincs felesleges beszéd, csak minimalista metaforák, gondosan megválogatott, patikamérlegesen kimért, kellő súllyal bíró szavak. E vers a reménysugár a mottó által sugallt kollektív vakságban és egyetemes elidegenedés-élményben, a ciklus további verseit pedig – többek között Ámos Imrének, Weöres Sándornak vagy épp Takács Zsuzsának dedikált költeményeket – pedig ugyancsak az elidegenedés és az elmúlás atmoszférája hatja át.

A verseskötet második ciklusa az *Ott, a szomszédban* címet viseli, mottóját pedig ezúttal Jeremiás könyvéből kölcsönzi: „*Bizony én mezítelenné teszem Ézsaut, titkait kijelentem, és el nem rejtőzhetik, magva elpusztul, és atyjafiai és szomszédai sem lesznek.*”. E ciklusban lép színre a könyv címét kölcsönző *megvénhedt Isten*, egy igen csak esendő és emberi istenfigura, aki a laza költői narráció szerint nem más, mint a költői beszélő szomszédja/ismerőse, mindenestre egy olyan számos alakban, ám jellemzően megtört, megfáradt öregember képében megjelenő figura, akit a lírai narrátor igen gyakran lát, akivel igen gyakran találkozik. Az Isten nem egy versben egyenesen hajléktalanként, vagy legalábbis hajléktalanság közeli létállapotban leledző öregemberként jelenik meg, miként arról a *Nézem, ahogy az Isten* című vers is tanúskodik:

Nézem, ahogy az Isten

Nézem, ahogy csámborg az Isten
a sápadt uccán végestelen végig,
kezeben palackkal. Gyöngé lőre,
mit hajnalonta iszogot a nép itt,

hogy csodára képes minden délután.
Reggel hosszan, nyitott szájjal alszik,
mint minden férfi, aki ad magára.
Álmában is a világot vigyázza.

ez van nála is, szőlőt nem látott,
vegyszerből készített, pancsolt bor csupán:
ettől mámoros, s ettől is hiszi,

Barackot fogyaszt majd, folyékony kajszit:
a pálinka minden mulatsága.
Így készül az Isten a halálra.

Ironikus és profán, az Istent mint szent és mindenható entitást erősen deszakralizáló, már-már blaszfémiába átcsapó sorok és metaforák ezek, amelyben egy utcán zavartan járkáló, olcsó bortól bódult, többek között paradox módon saját halálára (de hiszen Isten halhatatlan és örök-kévaló, vagy ebben a magából kifordult világban már mégsem!?) készülő öregember képében láthatjuk igen erőteljesen az Istent. A megtört, túlságosan is emberi, kisszerű és gyarló Isten (vagy éppenséggel kisbetűvel: isten – kellene már írjunk, hiába írja a költő nagyvonalúan még mindig nagybetűvel?) persze nem más, mint a költői beszélő szkepticizmusának, csalódottságának, kiábrándultságának megtestesítője, afféle magyarázat arra, miért és hogyan is hagyhatta el Isten a létező teremtett világot? *A hajléktalan Isten* című versben a gondolatmenet még szélsőségesebb metaforákkal folytatódik:

A hajléktalan Isten

A szállóra eljött megint az Öreg,
májfoltos kezében műanyag pohár,
suttogják, ő, aki a fiát keresi,

és miatta olykor visszajár.
Fehér szakállá van, loboncos haja,
nem láthatsz rajta különlegest,

bakancsát a vaságy mellé teszi,
s elnyugszik, hogyha leszáll az est.

Mondják azt is, hogy mindenható,
hogy ő lesz, aki mindenkin segít,

ha majd nagy lesz itt a baj.

Nem tudom, hogy igaz-e mindez,
de tény, hogy a léptei alatt
recseg a padló, omlik a talaj.

Itt az Isten már nem csupán a sejtetés szintjén, hanem kimondottan hajléktalan és nincstelen figura, aki immár egy hajléktalanszállón húzza meg magát, kezében ismét olcsó, rossz minőségű bort szorongat, aki ugyan teremtő-csodatévő képességei egy részét még megőrizte, hiszen még beszélnek róla, hogy ha nagy baj éri az emberiséget, majd ő csodat tesz, segít, ám minden vele kapcsolatos információ bizonytalan. Miként azt a lírai narráció felveszi, talán a fiát, Jézus Krisztust keresi, aki meghalt az emberiség bűneinek bocsánatáért, ám csupán annyi bizonyos, hogy az Isten valamilyen oknál fogva igen emberi alakot öltött, és meglehetősen megfáradtnak, elaggottnak, Nietzschevel szólva *túlságosan is emberinek* néz ki, önmagam karikatúrájaként van csupán jelen a saját maga által teremtett világban. A költői beszélő egyes költeményekben olykor csak szemléli és ábrázolja az Istent, vagy legalábbis általa annak gondolt alakot, másutt viszont személyes és közvetlen kapcsolatba kerül vele, miként arról például a ciklus utolsó verse, a *Velem van az Isten* című vers is tanúskodik:

Velem van az Isten

Itt ül a szobámban,
velem van az Isten.
Fiatal az arca,
öregebbnek hittem.

Öregebbnek hittem
a Teremtő Urat,
nézem, ahogy csendben,
piros borral mulat.

Piros borral mulat,
nyugtatgat és lázít,
áldja meg a Jó Sors,
ahogy kvaterkázik.

Ahogy kvaterkázik,
úgy telik az idő.
Én öregebb leszek,
fiatalabb lesz ő.

Végül köszöntöm majd
az újszülött Istent,
mikor ő üdvözöl,
meghalok itt, lent.

De most együtt iszunk,
épp az én szobámban,
„látod, élet vagyok,
s nem hűvös halál van”

így beszél az Isten,
emeli poharát,

kicsit viccelődik,
mert a szívembe lát.

*

Velem van az Isten,
éppen velem iszik:
magában danolgat,
merthogy részeg picit.

Az Isten ironikus-deszakralizáló költői ábrázolása persze itt sem marad el, hiszen a teremtő nem mást cselekszik, mint a költői beszélővel borozik és le is részegedik, ismét emberi, túlságosan is emberi alakban, azonban nem öregemberként jelenik meg, mint a korábbi szövegekben, hanem paradox módon a lírai beszélőnél mindenképpen fiatalabb, bár közelebről meg nem határozott korú férfiként. Petőcz András költői beszélője itt is igen paradox játékot űz, ugyanis azt az élményt fogalmazza meg versében, hogy ember és Isten, költői beszélő és mindenható vendége egymáshoz képest fordítva öregszik, és míg a halandó ember egyre öregebb lesz, s egyre közelebb kerül a szükségszerű elmúláshoz, úgy válik a halhatatlan és örökkévaló Isten egyre fiatalabbá. Furcsa és eredeti, a zsidó-keresztény kultúrkör istenképéhez képest inverz istenábrázolás ez, hiszen az általunk, többnyire közép-kelet-európai olvasók által ismert, vagy legalábbis ismertnek vélt istenfogalom teremt és adja, nem pedig elveszi az (egyébként persze szükségszerűen véges) életet, és semmiképpen sem táplálkozik és nyeri erejét a halandó ember elmúlásából, miként Petőcz András inverz istenábrázolása azt sejteti velünk. Bizonytalan, szkeptikus, és minden humor, ironia ellenére adott esetben pesszimista istenábrázolás ez, melyben a teremtő Isten nyilván nem mást testesít meg, mint a megnyilatkozó ember elmúlástól való ősi és természetes félelmét...

A kötet harmadik, egyúttal utolsó ciklusa grandiózus és negatív asszociációkat sejtető címet visel: A lezárult idő, mottója pedig ugyancsak a Bibliából való, ezúttal a *Zsoltárok könyvéből*, ám a mottó a címmel és a korábbi mottókkal ellentétben sokkal pozitívabb tartalmú, s Isten örökkévalóságát hirdeti: „*A Sionról, amelynek szépsége tökéletes, fényeskedik Isten.*” A lét- és világösszegző, az emberen és az őt körülvevő világról továbbra is igen határozott és negatív értékítéletet mondó ciklus nyitóverse, az *Ahol háború van* címet viselő szöveg a korábban is bravúrosan és eredményesen működő kóan-retorikával mond félreérthetetlen költői véleményt az emberi létmód egyik legborzalmasabb jelenségéről, a sajnos a világ kevésbé szerencsésebb részein még napjainkban is általánosnak számító háborúról:

Ahol háború van

Ahol háború van,
ott polgárháború van,
polgárok tüzelnek
valamiféle állam

állampolgáraitra.
Ahol polgárháború van,
ott háború van,
fegyverekből lőnek,

fegyveresekre,
vagy fegyvertelenekre.
Éjszaka alszik, aki alszik,
sörétes puskát nem emel senkire.

Csak a gyermek nem alszik,
aki fél, helyette farkasszemet néz

a gyilkos szándékú ismeretlennel.
Csak a gyermek nem alszik:
nagy kerek szemével bámul,
s nem érti a sötétség beteges,
ostoba démonait.

Ezek a sorok sem igazán kívánnak mélyebb értelmezői kommentárt, hiszen a költő oly módon komponálta meg őket, hogy képesek saját tartalmukat a mindenkori olvasónak maradéktalanul elmondani, *magukért beszélni*. A ciklus további részében Petőcz András az antikvitáshoz nyúlik vissza, s több vers erejéig megszemélyesít két retorikai-esztétikai-filozófiai fogalmat, mégpedig a *pátoszt* és az *ethoszt*. Ennek a fogalom-megszemélyesítésnek igen jó példája a *Levél Pathoszhoz* című költemény:

Levél Pathoszhoz

Pathosz, egykori küzdő, nevedben
gyilkosok sétálnak utcáinkon,
gépkarabélyokat lóbálnak,
mikéntha phallosokat.

Háborúban élünk, az ölés
tudományát PhD-fokozaton
oktatják beszűkült agyú
professzorok, és szavaikhoz

Téged rendelnek hozzá, Pathosz,
s Te tűröd ezt, sőt, hiúságodat
ezzel a ténnyel kényezteted.

Ethosz! Ő az, akit a helyedbe várunk,
hűvös nyugalma biztonságot ad,
túlzott indulataid messzire űzi

Ugyancsak borúlátó és ironikus, ámde filozófiai mélységű megállapítása ez annak, hogy a pátosz mint esztétikai élmény és kategória hogyan társul példának okáért a hadviseléshez, az emberek iparszerű és intézményesített egymás általi legyilkolásához, s rávilágít egyúttal arra is, mindennapi emberi életünkben mennyire hiányzik, távol van az *ethosz*, az erkölcsös magatartást, a jó és a rossz közti különbség megtételének ösztönös képessége. A további versekben a költői beszélő egyetlen barátjaként és utolsó mentsváraként jelenik meg – és itt keveredik és utal egymásra többszörösen Petőcz András költői és prózairói életműve – a szerző egyik mesés elemekkel átszőtt, mágikus realista kisregényének¹⁹ hőse, az *Egészen Kicsi Kis Létező*, aki

19. Vö. PETŐCZ András, *Az Egészen Kicsi Kis Létező és egyéb történetek*, Budapest, Napkút Kiadó, 2014.

egyébként valószínűleg nem más, mint a költő legkisebb lányának alteregója (neki dedikálta ugyanis azonos című prózakötetét):

Séta a Létezővel

Sétálgatok a sápadt uccán,
velem van épp a Létező,
körültünk minden nedves,
síkos és hideg:
kapualjból idegen lép elő.

Régen volt ez! A sápadt uccán
védtelen botorkálhat ő,
mégis győztes, mégis erős
egyetlen társam:
az Egészen Kicsi Kis Létező.

Nincs nálam fegyver, semmiféle,
harcom megvívni nem tudom,
újból, s újból támadhatnak
mindazok, akik
megtámadtak egy szürke hajnalon.

Felemelt fejjel megyek tovább,
nem érint meg harsány szavuk,
és az ucca olyan csendes,
mint vihar előtt
bezárt ablakok, spaletták, kapuk.

Az Egészen Kicsi Kis Létező az azonos című kisregényben sem más, mint az (egyébként reneszánszkorai festőművész) én-elbeszélő (fogadott?) lánya, akit a világon a legjobban szeret, és aki voltaképpen egyedüli támasza az őt körülvevő, igencsak könyörtelen, csalódást csalódásra okozó világban. Petőcz András lírai beszélője itt ezt a gondolati ívet fűzi tovább, félelmetlenül kimondva, hogy a hányatott sorsú ember utolsó mentsvára talán rokonai, családtagjai szeretete lehet, ez pedig minden viszontagság ellenére hatalmas erőt képezt adni. A ciklus címét kölcsönző, annak, és persze egyúttal az egész kötet utolsó verse, *A lezárult idő* nem más, mint filozofikus mélységű költői számvetés, mely, ha nem is könnyen, de elfogadja az emberi lét végességének természetességét és szükségyszerűségét:

A lezárult idő

Valamit kezdenem kellene mindazzal,
ami mostanság hajnalban körbevesz engem.

Úgy négy óra tájban arra riadok, arra
a furcsa gondolatra, hogy hamarosan meg fogok halni.

Nem a halál ténye izgat, nem is az azt megelőző
és nyilvánvalóan elkerülhetetlen szenvedése,
hanem, hogy nem, hogy egyáltalában nem

végeztem el a feladatomat, amiért itt, és most,
és mindörökké és ebben a pillanatban ---

Émelygés fog el, hajnalonta, valamiféle korai jele ez
testem leépülésének. Nem félek, nem szorongok,
csak az elvégzetlen munka idegesít, mindaz, amit
megtehettem volna, de – valamiért – nem tettem meg.

Annyira szeretném, hogy több időm legyen!

Időhegyeken szeretnék keresztülgázolni, és
gondolatban már meg is teszem, időhegyek
magasodnak elélem, és megmászom a magasba
nyúló időcsúcsokat, és az elvégzett munka
lobogóját tűzöm ki hihetetlen magasságokban,

aztán még időóceánok is hevernek a lábaim
előtt, és én átúszom ezeket a tengereket, és
így magamhoz ölelem mindazt, ami idő,
a hegyeket, meg a végtelen óceánokat, mert
hatalmasabb vagyok még náluk is.

És felriadva, mégis kábán, félálomban azon
töprengek, miért is alakult minden úgy, ahogyan
éppen alakult, és miért is olyan végtelenül és
szorongatóan időhiányos körülöttünk minden.

Amikor reggel megjelennek az első napsugarak,
lehunyom a szemem, és kissé elszomorodom,
túl vagyok egy újabb éjszakán, mondom magamban,
és nem vagyok túl mindenféle, ótvaros gondon.

Látod, az időt, a régi barátot, aki veled haladt,
elveszíted, mondom magamban, és lassan közelít
a perc, a lezárult idő, valamiféle utolsó pillanat.

Jelentékeny kortárs létösszegző költemény, melynek szerzője kétségtelenül sokat tud az emberi életről és halálról egyaránt, és mindezt a maga kétségeivel, megválaszolatlan kérdéseivel, félelmeivel együtt a lehető legadekvátabb irodalmi formába is tudja önteni. Az elmúlástól, az emberi élet végétől való félelem természetes és ösztönös dolog, a költői beszélő pedig – immár szinte az angolszász konfesszionalista költők hangjára jellemző személyességgel élve – megvallani sem fél azt, amitől fél, és amiben kételkedik.²⁰

A megvénhedt Isten című verseskötet Petőcz András eddigi költészetének letisztult és nagyívű, egyetemes emberi értékeket és kérdéseket elemző, egyúttal pedig megkapóan személyes szintézise. Az érett, bölcs költő, aki látszólag elidegenedett az őt körülvevő világtól és valóságtól, pontos, túléles és kivételesen érzékeny versekben ad számot véleményéről és megfigyeléseiről. Bibliai idézeteket mottóul választó versciklusai közepére egy megtört, részeges, öreg, toprongyos, gyarló, látszólag igen-igen kisszerű és emberi istenfigurát kreál, aki megtört, *megvénhedt* azt megtapasztalva, hová is jutott az általa teremtett, ám immár az ember által uralt világ, s kétségtelenül csalódott saját, mondjuk így, teremtési projektjének eredményeiben, saját teremtményeiben. Ez az öreg, toposzszerűen többnyire öregemberként megjelenő Isten olyan figura, akit a költői beszélő maga is megfigyelhet, akivel beszédbe elegyedhet, sőt, akivel még együtt is ihat, *horribile scriptu* be is rúghat. Látszólag elveszett a remény, ha már Isten is emberré/emberivé züllött saját reményvesztettségében, ám létezhet mindennek a kifordított Isten-metaforának egy másik, sokkal pozitívabb üzenetet sugalló értelmezése is...

Lehetséges ugyanis, hogy Isten nem kiábrándult az emberiségből / elhagyta az embert, s nem ezért degradálódik emberré, jelenik meg a költői beszélő előtt rendre látszólag igen gyarló emberi alakban. Ez a megjelenésére nézve *megvénhedt* Isten lehetséges, hogy csupán álcázza magát, és az őt körülvevő világnak megfelelő fizikai formában jelenik meg, hogy elvegyüljön és szemlélődjön. Hiszen a költői beszélő is utal rá, hogy csodás képességei, örökkévalósága, mindenhatósága, teremtő ereje talán nem veszték el annak ellenére, ahogyan az ember előtt manifesztálódik... Hiszen az Újszövetségből már minden félreértést kizáróan ismerjük azt a történetet, mely a keresztény vallás és annak megváltáseleménye legfontosabb alaptétele: az emberi testet öltött Isten, Jézus Krisztus történetét, aki eleve elrendelt módon halt emberi alakban kereszthalált, hogy megváltsa az emberiséget bűneitől. A részeges, hajléktalanszerű, iszákos, gyengének és elesettnek tűnő, gyarló és kisszerű ember alakjába degradált Isten éppúgy lehet a mindenhatóban, a transzcendensben, és ezzel együtt a megváltásban való hit megingásának szimbóluma, mint a tervszerűen emberi testet öltő Isten alakja, aki nemhogy megkérdőjelezi, de éppen hogy megerősíteni próbálja a megváltásba vetett hitünket. Olyan formában jelenik meg ugyanis, amilyenek maguk az emberek, ezzel pedig nemhogy elkülönöződik tőlük, de éppen hogy közösséget vállal velük, emlékezteti őket önnön *tőle-való-ságukra*. Petőcz András verseskötete ebben az értelemben nemhogy nem kiábrándult és borulató,

20. Vö. BAKONYI István, *A megfáradt világ. Petőcz András: A megvénhedt Isten*, Alföld, 2017/4, 101-103.

sokkal inkább az emberrel mint szükségszerűen gyarló létezővel minden körülmények között empatikus, s a végletekig humanista poézis. Az általa megalkotott istenfigura ugyan emberi, de első benyomásaink ellenére egyáltalán nem feltétlenül negatív értelemben. Mindössze arról van szó, hogy látszólag mindannyian szükségszerűen egy kisszerű I/isten kisszerű világában élünk, amelyben a minket teremtő Isten azért látszik kisszerűnek, mert elfogadja az embert a maga kisszerűségében, gyarlóságában, tökéletlenségében. Az ember tökéletlensége ugyanis a teremtés nagy tervének része volt a kezdetektől fogva, ezért nincs oka, hogy saját gyarlóságán szégyenkezzék, ám a neki adatott szabad akaratból kifolyólag tehet ellene, s végesre szabott földi életidejét, mely persze korántsem hiábavaló, töltheti értéket teremtve és jót cselekedve. Többek között ez az üzenet is kódolva van Petőcz András verseskötetében, ez pedig a költői beszélő minden látszólagos pesszimizmusa ellenére sokkal több optimizmusa ad okot, mint azt a mindenkori olvasó első olvasatra gondolná.

Állati szimbólumba kódolt, nagyon is emberi dolgok *A macska visszatér* című verseskötetről

Petőcz András *A macska visszatér* címet viselő különös, 2018-as megjelenésű verseskötete²¹ fontos és figyelemre méltó darabja a szerző ezredforduló utáni, érett, letisztult költészetének. A könyv nem más, mint sajátos, fragmentált narrációjú, három felvonásos lírai elbeszélés, melynek két, gyakorlatilag kizárólagos szereplője az idősödő, világtól visszavonult, egy hegy tetején lévő kastélyban élő, látszólag megkeseredett és szemlélődésre hangolt költő, illetve egyetlen barátja, egy vele élő, különös fekete macska. A macska végül is közelebről meg nem határozott okokból magára hagyja barátját, aki ezután nélküle kénytelen boldogulni egy láthatólag allegorikus-szimbolikus, zárt térben, melyet nemigen akarózik neki elhagyni. Mind a költő, mind pedig a macska igen összetett, komplex, nehezen dekódolható és számos értelmezési lehetőségek kínál, szimbolikus karakterek, ez pedig a – kétségtelenül számos munkájában franciás irodalmi műveltségét, iskolázottságát megcsillogtató költőt ismerve – akarva-akaratlanul juttathatja az olvasók eszébe a XIX. század második felefrancia szimbolista alkotóinak műveit. Költő, Macska, Kastély, Hegytető – stabil és poétikailag jól kidolgozott, világ- és atmoszférateremtő szimbólumok, melyre egy fragmentált cselekményű költői mese könnyedén felfűzhető. És bár igen-igen komplex szimbolikával dolgozik, Petőcz András e kötete is a költő ezredforduló utáni, humanista/antropológiai posztmodern költészetének vonulatába illeszkedik, és az állati szimbólumba igen mély emberi tartalmakat, érzéseket, élményeket csomagol és közvetít általa az olvasó felé. A szimbolikus tartalmak és a fragmentált költői narráció mellett vagy ellenére nyelvi magatartásformáikat illetően a kötet versei igen letisztult és koherens, jól követhető regiszterben szólalnak meg, egészen addig menve el, hogy némely helyen (mindenütt?) a konstruált költői beszélő és az általa többnyire egyes szám harmadik személyben emlegetett és megjelenített karakter, a költő azonosnak hat a szerző biográfiai énjével...

A három felvonásos lírai drámát/elbeszélést *A macska a teraszon* című prologus-vers vezeti be, mely egyúttal szituálja is két főszereplőnket, a magányos, öregedő, a világra egy szimbolikus hegytetőn található kastélyból letekintő költőt, illetve látszólag egyetlen társát és barátját, egy / a macskát:

A macska a teraszon

A macska és a költő egy teraszon ülnek,
valamiféle városban, valamiféle város fölött.

21. Hivatkozott kiadás: Petőcz András, *A macska visszatér*, Budapest, Orpheusz Kiadó, 2019.

A macska néz maga elé. Nem dorombol,
nem dörgölődzik a költő lábaihoz, sárga
szemében egykedvű szomorúság csillog.

Valami városban, valami város felett ülnek,
a költő és a macska, lassanként jótékonyan
köréjük szivárog, betakarja őket a tavaszi este.

A fények ugyanolyanok, mint ahogy általában.
Általában az esti fények puhák és megnyugtatóak.

Aztán a macska kéjesen nyújtózkodik egyet.
Kicsit még visszanéz a költőre, talán-talán
sajnálja is valamikori, megöregedett barátját.

És megindul az ismeretlen úton. Elhagyja
a teraszt, kilép a lakás nyitva felejtett ajtaján,
a lépcsőházon át a járókelők közé, a járdára szalad.

Láthatóan igyekszik valahova, úgy, mint akinek igen
fontos dolga van: sárga szemében kalandvágy csillog.

A költő pedig csak üldögél tovább a városban,
a város felett, egy sohasem létezett teraszon.
Magányosan haldoklik, ahogy egy költőhöz az illik.

Közben pedig észre sem veszi, ahogy megnyugtató,
puha fényeivel elköszön tőle a város. Észre sem veszi,
ahogy elköszön tőle mindaz, ami fontos volt valaha.

A költő és a macska valami teraszon ültek valamikor,
talán valamiféle városban, valamiféle város fölött.

A prólógus bevezeti az állandó szereplőket, megkonstruálja a lírai narráció szimbolikus,
vontaképpen zárt terét, kontextualizálja a magánvilágába menekülő, onnét szemlélődő költőt
és egyetlen barátját, ama bizonyos összetett jelentéstartalmat magában hordozó macskát, aki
persze jóval több, mint egy macska.

A három lírai felvonás közül az első *A macska és a költő* címet viseli, melynek legjellemzőbb poémája ugyancsak az azonos című vers:

A macska és a költő

A macska mintegy észrevétlenül,
majdhogynem ráérősen.
Nyújtózik, nyújtózik egyre.

És nem is érzékelheti, ahogy az idő
a felsőtestére araszol, ily módon
puhítva meg izmait, izomszöveteit.

A költő üldögél valami karosszékekben,
emígyen figyel, hogyan is telik az idő.
Meg olykor-olykor a macskát is figyel.

Nem érzékeli, mert belül minden mozdulatlan.

Valójában persze nem lát semmit.

Végül az idő a költő arcára mászik, árkokat
vés
a szeme alá, ráncokkal gazdagítja homlokát,
majd fekete szakállát fehérre varázsolja.

A költő nem veheti észre, ahogy
az idő a padlóról a lábára kúszik,
majd fel a csípőjére, a derekára.

A macska pedig csak nyújtózkodik egyre.
Majdhogynem ráérősen, minden sietség
nélkül,

Merthogy a költő – egyszerűen – vak.

és örökre elhagyja egykori barátját, a költőt.

Ez az a drámai pont, ahol a macska, *minden sietség nélkül, és örökre elhagyja egykori barátját, a költőt*. A költő elmagányosodása az a pont, ahonnan a versek hangvétele végképp megkeseredni látszik, és ahonnan a lírai cselekmény egyfajta költői-alkotói (alkotáslélektani?) monodrárává lép elő. A ciklus és a dráma első felvonása *A költő és a kegyelem* című költeménnyel zárul le, ahol a magány és a kilátástalanság érzése a lírai szubjektumban (aki egyes szám harmadik személyben beszél önmagáról, magát önmagától mintegy eltávolítva) érzését, hogy a versbeszéd végül is imába fordul át, a beszélő pedig a Mindenhatóhoz imádkozik kegyelemért.

A költő és a kegyelem

Mint tudjuk, a költő és a macska.
A költő a magasban. Meg a Kastély.
Ezek a kellékeink.

A Kastélyban szomorúan bolyong.
Helyét nem leli.

A költő macska nélkül nem költő.

Nincs Kastély, nincs macska,
legfeljebb aranyszínű bor van.

Meg a szomjúság.

Háborús helyzetben, örökké háborúban.

A macska kilépett a Kastély ajtaján.

Borba ölöm, mondja a költő.

Szemében szomorúság és vágyakozás.

Szőlő, nektár, bor, valamint vágyakozás.

Csillog, ha csillog.

Valamiféle Éden, ami, mikéntha Kastély.

Adj nekünk kegyelmet, Mindenható.

Mindannyiunkban ott van az elpusztított idő.

Dramai pontja ez a cselekménynek, mellyel az első felvonás végül is lezárul, és e ponton nem lehet tudni, a költő kétségbeesett imája, hogy valamiféle kegyelemben részesüljön (akár a halál, a túlvilág kegyelmében?), meghallgattatik-e, és valamilyen módon képes lesz-e kitörni a végletes elmagányosodás létállapotából? A felvonás itt véget ér, választ talán a következő ciklusokból kapunk.

A második, Üzenet a hegytetőről című ciklus, a töredékes történet második felvonása, immár jórészt magányosan és megkeseredetten mutatja be hegytetőn lévő kastélyában élő, világtól visszavonult költőt, akit hú barátja, a macska úgy tűnik, végleg elhagyott. Megjelenik azonban a színen egy igen bizonytalan identitású macskakölyök is, akinek szimbolikus jelentését nem könnyű megfejteni. Idézzük hát teljes terjedelmében a róla szóló verset:

A macskakölyök és a költő

A macskakölyök bekvártélyozta.
Magát, vagy a költőt, nem tudhatjuk.

A költő a magasból ítéli a megítélendőt,
a macskakölyök pedig a lábainál sündörög,
s néha-néha a költő nadrágjába kapaszkodik.

A költő a magasból néz szerteszét.
Nézi a világot, amely ott rohangál
valahol a távoli láthatáron.

A költő – látszólag – tudomás sem vesz
a macskakölyök jelenlétéről. Még mindig
azt hiszi, megítélhető a megítélendőt.

A minap egy macskakölyök.
A költő magasból alátekintő
végtelen horizontú lakásába.

Nem is sejti, hogy az idő hogyan szalad el,
hogyan növekszik körülötte minden, hogyan
lesz a macskakölyök is egyre hatalmasabb.

Hogy honnan jött, nem tudjuk
azt sem. Ebben a pillanatban csak
a macskakölyök jelenléte bizonyos.

A macskakölyök végképp bekvártélyozta
a költőt és magát. Közben figyeli az esemé-
nyeket.

A macskakölyök tehát bekvártélyozta,
magát és a költőt, ez már fait accompli.

A költő látása egyre romlik, ami miatt nem láthatja, mi történik a láthatáron, és képtelen megítélni mindazt, amit eddig megélt.

A macskakölyök észrevétlen veszi át az irányítást.
Folyamatosan a költő ölében heverészik, és

dorombolásával álomba ringatja a költőt.
A költő tehát alszik. Álmában a végtelenbe nyúló látóhatást figyeli, nézi a világot, amely ott rohangál. Megfigyeli, és ítélkezik egyre.

A macskakölyök bekvártélyozta.
Magát és a költőt. Csak ennyi biztos.

A macskakölyök tehát *bekvártélyozta magát és a költőt*, azaz szálláshellyel látta el, otthont teremtett maguknak, vagy otthonná tette a költő számára azt a helyet, a kastélyt, amely barátja, a macska távozása óta immár korántsem az otthona, sokkal inkább csak kényszerlakhelye, feloldhatatlan magányának börtöne. A felnőtt macska helyett érkezett fiatal macska azonban fenekestől felforgat mindent – hiszen nem csupán egy állat, hanem igen összetett szimbólum, talán jelen esetben a remény, az újrakezdés, a pozitív irányú változás lehetőségének megtestesítője.

Érdekes azonban, hogy a macskakölyök érkezése által okozott változás pusztán időleges (csupán afféle káprázat volna, az öregedő és végtelenül magányos költő önáltatása?), és még az érkezett vendég létezése is bizonytalan. Hiszen rögtön a kötet következő verse, *Az elhagyatott* egy Pilinszky-parafraízis, mely a nagy költőelőd *Apokrif* című nagy versére játszik rá, és ismét a költő végletesnek és végzetesnek tűnő elmagányosodásáról tudósítja a mindenkori olvasót:

Az elhagyatott

„Mert elhagyatnak akkor mindenek”

És könny helyett az arcokon a ráncok,
megülnek csendben, megülnek hangtalan,
csorog alá, csorog az üres árok,
mind-mind, akinek még panaszszava van.

A Kastélyban egyre bolyong a költő,
üres folyosókon, szobákon átal,
elhagyatva lépdél. Kibékült már rég
mindenféle és soha-nem-volt vággyal.

Ki az, aki már nem tér soha vissza?

És ha visszajönne, itt lenne megint?
Az üres Kastély a csendet beissza,
s valami kéz valakit arcul legyint.

Vége már, végleg vége mindennek,
megtagadják azt, akit megtagadnak,
áttetsző, testetlen lények kerengnek,
csak maradj magadnak, maradj magadnak.

A könny helyett az arcokon a ráncok,
megülnek csendben, megülnek hangtalan,
csorog alá, csorog az üres árok,
mind-mind, akinek még panaszszava van.

A kastély immár a minden kétséget kizáróan a legvégső emberi magány színterévé és börtönévé válik, ahol a költő társai már csupán emlékképek, áttetsző, testetlen lények, saját gondolatai, kételyei, démonai, és e végső magány közepette a sírás képességét is elveszíti – arcán csak az üres árok *csorog alá*, ez pedig nyilván a végső megkeseredés és megkeményedés jele lehet.

A ciklus címadó, *Üzenet a hegytetőről* című verse ugyanakkor ismételten elbizonytalanítja olvasóját, hiszen a szimbolikus és misztikus macska visszatérésnek, de legalábbis egészen közeli jelenlétének lehetőségét veti fel:

Üzenet a hegytetőről

Valaki van fent, a hegytetőn,
valaki nem tér vissza soha.

A költő éppen a hegytetőre lát.
Távcsővel figyel, van-é valami
mozgás ott, a végtelen hegygerincen.

Olykor-olykor felhők, felhőpamacsok.
Felöltöztetik a hegycsúcsot, eltakarva
rejtőzködni vágyó, különös lakóját.

A költő, a magasból, a hegytetőre lát.
És figyel. Távcsőve előtt nem marad
semmi sem, soha sem titokban.

Valaki van ott, azon a hegytetőn,
valaki, akit nem látunk soha többé.

Aki rejtőzködni akar, az rejtőzködik,
mondja a költő, és egykori barátjára
gondol, aki volt, és aki eltűnt az életéből.

A halottak rejtőzködnének, de nagyobb
fájdalom, ha rejtőzködnének előlünk

az élők, haragjukban elrejtve arcukat.

Nagyobb fájdalom, ha nem tudunk arról,
akiről tudni szeretnénk, ha nem szólít meg
minket, és nem ad választ, ha kérdezzük őt.

Valaki van ott, a végtelen hegy tetején,
valaki felhők mögé rejtí távoli önmagát.

A költő valamikor még kereste, ma már
nem keresi eltűnt barátját, aki valahol,
a messziről látszó hegy tetején gubbaszt.

A távcső felhőpamacsokat pásztáz az égen,
furcsa, groteszk arcokat formáznak a játékos
szellők, kinevetve a magányra ítélt költőt.

Az elmulás beléd kapaszkodik, barátom,
suttogja magának a költő, s nem veszi észre,
de orcáján kicsinke könnyecsepp gördül alá.

Valaki van fent, a hegytetőn,
valaki nem tér vissza soha.

A lírai cselekménybonyolítás ismét töredékesen ugyan, de azt sejteti, a macska ott van, a költő kastélyához igen közeli hegytetőn, tehát mégsem tűnt el végleg, ám régi barátját mégsem látogatja meg, hiszen *valaki van fent a hegytetőn, valaki nem tér vissza soha*. A költőt pedig

elmagányosodásával együtt az elmúlás, a halál gondolata környékezi... Újabb drámai pillanat a lírai narrációban, amikor az egyik felet magára hagyó másik fél jelen van, de úgy, hogy tulajdonképpen még sincs jelen... A szimbolikus állat visszatérésének vagy éppenséggel visszajelen-térésének bizonytalan fejtegetése egy, még az előbbinél is enigmatikusabb és az olvasót még inkább elbizonytalanító költeménnyel zárul, mely a *Találkozás a Kastélyban* címet viseli:

Találkozás a kastélyban

Valaki arca feltűnik ismét, valamikor.
És újra összekapcsolódnak a tekintetek.

A macska elfordítja a fejét, nincs jelen.
Senki nem mozdul. Csak a remegés.
Csak a remegés a kézfejekben, csak az.

Olyan, mintha soha, semmi. Mintha álom.

A kandallóban lassan kialszik a tűz.
A költő nem néz idegen arcba, idegen
pillantásokat nem kutat, nincsen semmi.

Valaki arca valahol, mintha még realitás.
És újra, egymásba, mert idő sincsen soha.

A macska a költő lábaihoz dörgölődzik.
Nem keres megnyugvást, nem nyávgó.
Ijesztő a hallgatása. Ijesztő a csend.

Mintha álom lett volna, valaha, valami.

A költő hallgat, tehát a Kastély csendes.
Valami elveszett. Ebbe a veszteségbe nem,
nem lehet belenyugodni semmiképpen.

Valaki arca majd sokára, talán csak éppen.
Talán csak véletlenül, újra, sokára, sohasem.

A macska és a költő együtt, összetartoznak.
Mozdulatlan minden, semmi nem történik.
A kandalló üresen ásít. A költő néz maga elé.

Nem keresünk semmit ott, ahol nincsen
semmi.

A macska felkapaszkodik a költő nadrágján.
Miközben ő maga sem létezik, ott, a Kas-
télyban,
és az árnyéka is eltűnt már rég, hónapok óta.

Valaki arca feltűnik ismét, valamikor.
És talán összekapcsolódnak a tekintetek.

A második felvonás tehát azzal végződik, hogy a macska, e szimbolikus entitás talán vissza is tér a költőhöz, meg nem is, miközben mindkét szubjektumnak még a létezése is megkérdőjeleződik. Petőcz lírai szubjektuma itt játszik önmagával és az olvasóval is, hiszen a versen belüli világban teljes ontológiai bizonytalanságot generál. Nem tudunk meg semmit, csak további kérdéseink maradnak költő és macska, e két titokzatos szubjektum viszonyáról és annak jelentéséről, s e bizonytalanságban kell továbblépnünk a kötet harmadik felvonásába.

A lírai dráma/narratíva harmadik, egyúttal záró ciklusa *A macska visszatér* címet viselő, egyúttal az egész kötet címét is kölcsönző versciklus, mely látszólag ugyanolyan melankolikus-

filozofikus-létszámvető verseket tartalmaz, mint a két előző versblokk, az idő-elmúlás-öregedés-hanyatlás tematikája köré csoportosítva üzenetét, azonban a macska, mint szimbolikus entitás visszatérésének lehetősége mégis mintha egyfajta reményteli atmoszférát teremtene.

A ciklus első versei között találhatunk egy gyönyörű és mély József Attila.-parafrazist, mely azonban jelen esetben kevésbé szerelmes, mint létösszegző-létértelmező költemény, mely szervesen illeszkedik *A macska visszatér* végig jelenlévő filozofikus-gondolati-létértelmező regiszterébe:

Mikor az uccán

Mikor az uccán átmegy a kedves
és galambok ülnek a verebekhez,
akkor tán azt mondom újra, hogy
akkor majd újra szerethetsz.

És eltűnik majd a majd is,
ahogyan mindenik hamis,
eltűnik majd a majd is.

Aztán majd elmúlik minden,
amiben nemrégén hittem,
a remegés is megszűnik majdnem,
mert nem tudom, hogy mit akartam.

És nem jön el soha a majdan,
nem tudom, mit is akartam,
valaha, valaha, sohasem, egykor.

A kevés vers egyike, ahol nincs szó a macskáról, és a költői szubjektum egyes szám első személyben szólal meg, és bár jelen van egy megszólított másik személy, feltehetőleg egy szeretett nő bizonytalan alakja, a szöveg maga az elmúlás és az emberi lét szükségszerű végessége köré épül. Az elmúláson való melankolikus költői merengés egyfajta ellenpontjaként olvasható az igen hasonló tematikájú, *Az Idő és a költő* című költemény, ahol megszólított, második személy már nincs, csak az antropomorfizált, nagybetűs, filozófiai értelemben vett Idő, aki végül is paradox módon a költő társává, jó barátjává lép elő, mintegy felváltva az őt magára hagyó szimbolikus társát, a macskát:

Az Idő és a költő

Az idő lassan elszivárog,
szaporodnak a halálok,
sziszeg a szél,
arról beszél,
nem az jön majd,
akit várok.
Az Idő múlik, múlik egyre.

Nem vagy méltó kegyelemre.
Feléd nyújtva
Isten ujjja,
mégsem mehetsz
a magosba.

Az Idő csendbe rád telepszik.

A föld alá befekszel, itt.
Hasznod leső
sűrű eső,
föled kúszik
a marványkő.

A költő éppencsak, hogy játszik.
Legföllebb, ha dudorászik.
Itt az óra:
mandragóra
mérge csöppen
haldoklóra.

Az Idő fehér szakállt növeszt.
Fehér pajzsával körbevesz.
Engedd közel,
emígy ölel!
Költő felett
fehér kereszt.

A költő, Idő, jóbarátok.
Nem fog rajtuk soha átok.
Semmi ágán
szív didereg,
kémelek a
sötét eget.

Az utolsó strófában a József Attila-i *semmi ágán-gondolat*ot értelmezi újra a vers, itt pedig a költő szíve az Idővel és magával a költővel együtt kémleli a sötét (elsötétülő?) eget egy igen komplex és paradox költői kép keretében. A vers igen-igen komor hangulatát valahogy ellensúlyozza az antropomorfizált Idő múlása szükségszerűségének sugalmazása. A költőnek igenis feladata, hogy átélje azt, amit minden ember szükségszerűen átél, és versben megörökítse, tudósítson róla, ezáltal pedig mindenki számára elfogadhatóbbá tegye. Itt jut el talán Petőcz András ezredforduló utáni, érett költészete az emberi lét végességének elfogadásához, amit megpróbál nem feltétlenül rosszként, büntetesként, hanem az emberi létnek értelmet kölcsönző feltételként értelmezni. . .

A macska visszatér című, egyúttal a kötet és a záró ciklus címét is kölcsönző, egyik utolsó vers a költőt magára hagyó szimbolikus barát visszatérésének gondolatával, lehetőségével játszik el, több alternatívát felvázolva a lehetséges eseményekre, létfilozófiai mélységekben elemezve a jövőbeni történések lehetséges verzióit, okukat és eredményeiket:

A macska visszatér

Ha majd a macska visszatér, csapzottan,
némán és megtépázottan. Ha visszatér.

A költő egyedül van, magányos a költő,
furcsa is lenne, ha nem lenne magányos,
sovány és beteg, ha nem haldokolna.

A macska végtelen utakra távozott, aggódik
is
a költő, hogy valami utcasarkon vagy valami
autó kerekei alatt végzi be távoli kalandjait.

Ha egyszer a macska visszatérne, csapzottan,
némán és megtépázottan. Ha egyszer visz-
szatérne.

Nem tudhatunk semmit a macskáról. Szabadabb talán, mint korábban volt, amikor a költő lakása volt csupán a birodalma, és azt hitte végtelen világnak.

A költő tehát szabadnak hiszi a macskát. Nem tudja, mennyi rabságot és bizonytalanságot él meg a macska, mert nincs már vele a költő.

Ha mégis visszatérne a macska, csapzottan, némán és megtépázottan. Ha mégis, ha mégis.

A város vasútállomása felett, ahol a költő élt a macskájával, végtelen ideje egy füstcsík lebeg, mozdulatlanul, miként a kényelmes idő.

A költő ül egy teraszon, valami karosszékben, és tudja, hogy nem megy el senki, és nem jön vissza senki, merthogy soha, semmi sem változik.

Talán, ha majd a macska visszatér, csapzottan, némán és megtépázottan. Talán, ha visszatér.

Bár a végére az olvasó valamiféle bizonyosságot és eldöntendő kérdések eldöntését várna a versektől és a bennük megszólaló lírai szubjektumtól, a bizonyosság helyett csak a bizonytalanságot kapjuk, ugyanakkor e bizonytalanság egyúttal a lehetőségek felvetése is. Az egész kötet nem más, mint véresen komoly, szimbolikus költői játék a lehetségességgel, az emberi élet lehetőségeivel.

Petőcz András *A macska visszatér* című, komplex magánmitológiát és szimbólumrendszert teremtő, részben a francia szimbolisták nyomdokain járó, mégis könnyen befogadható és értelmezhető, letisztult nyelvisséggel megszólaló költeményeket tartalmazó verseskötete a 2010-es évek vége magyar lírájának fontos darabja, melyben a (szimbolikus alteregója mellett egyre alanyibb hangnemben megszólaló) lírai szubjektum elsősorban az öregedésen, az elmúláson, az emberi élet végességén és egyúttal értelmén is töpreng, egyre inkább filozófiai mélységekbe merülve. A nyelvi szimplicitás és a tartalmi-üzenetbeli komplexitás egymást a lehető legjobban egészítik ki. A macska, mint adott esetben az ifjúság, a szerelem, az emberi kapcsolatok, az élet és a művészi alkotás értelmének, vagy akár egy konkrét, szeretett és képletesen vagy valósan elvesztett személynek összetett szimbóluma, annak eltűnése és visszatérésének motívuma egyszerre toposzszerű és eredeti, adott esetben könnyen érthető és nehezen dekódolható. És bár a perspektíva és a költői megnyilatkozás látszólag a végletekig személyes és alanyi, e versek személyességük révén válnak bárki olvasó számára átélhetővé – bár a macska-versek működtetnek bizonyos intertextuális irodalmi utalásrendszereket, találhatunk a kötetben egy-

két rájátszást, parafrázist, stílusimitációt, mint azt korábban említettük, mégsem ezek a kötet fő szövegszervező elvei.

A talán az *antropológiai posztmodern* irodalmi paradigmába (no de hát ne skatulyázzunk!) illeszkedő verseskötet-trilógia záró darabjaként is olvasható mű egyre mélyebbre hatol a személyes és egyetemes emberi létezés dimenzióinak elemzésében. Bár a töredékes, és persze szükségszerűen repetitív lírai narráció szerint *macska* látszólag *elhagyta*, mi több, magára hagyta a végletes elmagányosodással küzdő *költőt*, ami okvetlenül negatív, fájdalmas és ugyanakkor az olvasó által is könnyen átélhető végkicsengése a kötetnek, a szimbolikus karakter visszatérésének reménye, lehetősége, lebegtetett tényleges visszatérése természetesen árnyalja a képet. A világ, miként Petőcz András egyébként soha költészetében soha, semmikor, itt sem fekete és fehér, az ember létállapota, létérzése, önmagára és az őt körülvevő világra vonatkozó helyzetértékelése nem statikus, hanem dinamikus, a költő pedig tudja ezt jól. Miként a macska is *visszatérhet*, s talán vissza is tér egy napon barátjához, a költőhöz, úgy a jövő sem feltétlenül előre elrendelt. Ha pedig nincs előre elrendelt sorsunk, úgy lényegében magunk irányítjuk az életünket, a jövő pedig igen nagymértékben saját magunkon múlik. A macska talán saját élet-lehetőségeink szimbóluma is egyszerre, sok más egyéb lehetséges jelentése által, a lehetőség pedig mindig magában foglalja a pozitív változás eshetőségét, a reményt is.

Zárszó

Esszénkben Petőcz András három, az ezredforduló után megjelent, költészetében – főként avantgárd-experimentális költői indulásához képest – jelentős fordulatot jelentő verseskötetét kíséreltük meg elemezni, s azt állítottuk, e három verseskötet szerves és tudatos egészet, líratrilógiát alkot. Petőcz ezredforduló utáni költészetének alapállása egy/a sokféleképpen értelmezhető és sokféleképpen, versről versre, kötetről kötetre kissé eltérő módon megnyilvánuló, mégis következetes és minden e három könyvben foglalt versszöveg alapvető tulajdonságaként aposztrofálható *humanizmus*. E humanizmushoz csak úgy hozzátartozik a mindenfajta – az Ady Endre által teremtett irodalomtörténeti hagyomány nyomán – erős bírálattal, ostorozással, szembesítéssel együtt is a mindenkori és minden másik ember iránt való végtelen jóindulat, mint a marginálisnak, a kitaszítottnak, a *magáért szólni nem tudónak* adott/kölcsönzött lírai hang. Minden kritikus megnyilvánulása, az emberi természetről való minden (negatív) tudása és történeti ismerete ellenére e költészet megnyilatkozó szubjektuma számtalanszor emel szót a legkiszolgáltatottabbakért is, akik persze valamilyen aspektusból nyomorúságos, alávetett helyzetük mellett szükségszerűen nem különbek, mint az összes többi ember.

A költői humanizmus elengedhetetlen kelléke továbbá a *személyesség*, a versszövegek egy olyan tulajdonsága, melynek keretében nemcsak hogy a lírai szubjektum minden esetleges irodalmi-textuális-intertextuális játék ellenőre többé-kevésbé nagyvonalúan megfeleltethető a szerző biográfiai énjének, de a *személyes én* jelenléte mellett igazából bárki emberi lény magára ismerhet a versben megszólaló szubjektumban, ily módon pedig a személyesség egyetemes szintre emelkedik. Személyesség és közösségi beszédmód e kontextusban egymástól elválaszthatatlan fogalmak.

A humanizmus, a személyesség és a közösségi beszédmód Petőcz ezredforduló utáni érett költészete esetében számos ponton együtt jár a referencialitással is – ugyanis a versszöveg nem pusztán fiktív világokat generál a nyelv teremtő ereje által, hanem, s legyen ez akár konzervatív megközelítésű versolvasás, de igenis a mi emberi, európai, kelet-európai és sajátosan magyar világunkról, idősikunkról, életünkről és annak visszásságairól beszél nagy erudícióval, s időnként akár explicit politikai véleményt is nyilvánít, értékek mellett köteleződik el. Ez pedig egyáltalán nem azt jelenti, hogy például az agitációs-propaganda irodalom valóban meghaladott, s helyenként egyszerűen primitív szintjéhez térne vissza, alacsonyodna le. Petőcz András paradigmatis, korszerű és újszerű költő, akinek – más szerzők mellett – jelentős érdeme többek között a személyes-közösségi-humanista, s egyúttal (részben) referenciális irodalom újragondolása, megreformálása. Mert bár a rendszerváltás előtti diktatúra időszaka elmúlt, s az Európai Unió tagjaiként Magyarország polgárai demokráciában élnek, mind a mi kis sajátosan magyar világunkban, mind pedig a tágabb értelemben vett emberi létezésben bőven akadnak, akik helyett a költőnek szót kell emelnie, mert magukért arra képtelenek, illetve bőven vannak

olyan jelenségek, visszasságok, amelyekkel szemben állást kell foglalnia. A történelmi-politikai kontextus nyilván megváltozott, s a költészet az ezredforduló után már nem a lokális szintű politikai elnyomás, de az ember globális szintű elembertelenedésének réme ellen emel szót, általa egyetemesnek gondolt emberi értékeket védelmezve. S bár igen keményen és joggal kritizálja az embert, mint társadalmi lényt, beleértve saját magát is, mégsem idegenedik el tőle, s minden pesszimizmusa ellenére mégsem végtelenen pesszimista. Esszénk a számos teljes versszöveget közlő idézet révén egyúttal ezredforduló utáni Petőcz-breviárium is, e költészetéről tett állításaink alátámasztására, habár a költemények magukért beszélnek.

Petőcz András költészetének – a kortárs magyar irodalomban akár helyenként kissé extrém mértékűnek ható –, *antropológiai posztmodern humanizmusa* éppen abban nyilvánul meg, hogy beszélője időről időre ugyan elborzad az emberi természet szégyenteljes oldalától, a háborútól, az önzéstől, a hazugságtól, a kisszerűségtől (főként az *Európa rádió* verseiben, de ugyanez megfigyelhető *A megvénhedt Isten* és *A macska visszatér* című kötetek költeményeiben is) és az ember látszólagos változástelenségétől, ám még az ilyen megnyilvánulásokat tevő emberekben (s az emberek többsége nyilván ilyen) is *önmagára ismer*, s közösséget vállal minden egyes élő és valaha élt emberi lényel, igen szép és nagyvonalú gesztussal az egész emberiségre, annak minden egyes tagjára kiterjesztve. E költészet *nekünk, értünk és helyettünk szól* az ezredforduló utáni Földről, Európából és Magyarországról, Petőcz András kortárs magyar költő lírai rádióállomásáról. És bizony, az adás már egy ideje szól. A kérdés, halljuk-e, vesszük-e?

Petőcz András életrajza

Petőcz András 1959. augusztus 27-én született Budapesten, értelmiségi családban. 1986-ban, az ELTE BTK magyar-történelem szakán szerzett diplomát. Az irodalmi életbe korán, egyetemi éve alatt bekapcsolódott, 1981–1983 között a Jelenlét című folyóirat vezető szerkesztője volt. 1983-ban underground művészeti egyesületet és szamizdat lapot alapított Médium-Art néven, alternatív művészeti akciókban vett részt és kapcsolatban állt az akkori demokratikus politikai ellenzékkel is. Olyan művészeti szamizdat fórumokban is publikált, mint Galántai György Aktuális levél (Artpool Letter) című kiadványa. Az 1980-as években csatlakozott az avantgárd párizsi köréhez, a Magyar Műhely folyóirat körül csoportosuló emigráns magyar szerzőkhöz, nemzetközi költészeti fesztiválokon szerepelt, ebben az időszakban a hazai avantgárd egyik vezéralakja, a vizuális költészet, a képvers egyik megújítója, hangverssel, akusztikus költéssel is foglalkozik. 1986-ban a párizsi Polyphonix-rendezvényen lép fel, majd 1988-ban franciaországi Tarasconban akusztikus költészeti bemutatót tart a nemzetközi A.G.R.I.P.P.A-fesztiválon. 1987-ben a párizsi Magyar Műhely Kassák Lajos-díjban részesítette avantgárd költészeti munkásságáért. 1989-91-ben videofilmeket is rendezett a Balázs Béla Stúdióban. Reprezentatív vizuális költészeti antológiát állított össze (Médium-Art, Magvető, 1990). 1990–1992-ig a párizsi Magyar Műhely egyik felelős szerkesztője volt. Költészetére kezdetben Kassák Lajos, később Erdély Miklós volt hatással, de szintézissteremtő lírája kötődik a Nyugat klasszikusainak költészetéhez is, így különösen Babits Mihály és Kosztolányi Dezső munkásságához. Idősebb pályatársai közül Erdély Miklós mellett Lakatos Istvánt, Orbán Ottót, Tandori Dezsőt és Somlyó Györgyöt nevezte barátjának és mesterének több vele készült interjúban, de versben emlékezett meg Faludy György haláláról is a Népszava Szép Szó mellékletében, 2006 szeptemberében.

Az 1980-as évek közepén ismerkedett meg az Új Zenei Stúdió alkotóközösségének munkásságával, több közös rendezvényen velük együtt szerepelt. Különösen Sáry László zeneszerzővel alakított ki szoros munkakapcsolatot. A jó néhány irodalmi-zenei estet egy közös hanglemez megjelentetése követte *Közeledések és távolodások* címen 1990-ben. Ekkor írta meg a szonettformát idéző, számozott *Zárójelverseit*, amelyek a minimalista és a repetitív zenei törekvések nyomán a költészetben valósítottak meg hasonló elveket. Az évtized végére konkrét költészeti ciklust írt *Non-figuratív* címmel, amelyben a vers, a szöveg önreflexivitását vizsgálja, vagyis azt, hogy a konkrét művészet elveinek megfelelően képes-e az irodalom is önmagáról szólni, művészetének anyagáról, magáról a szövegről. A Petőcz által *tyroclonista verseknek* nevezett művek tulajdonképpen végpontot jelentenek a képvers, a vizuális költészet történetében. Ezt bizonyítja Petőcz András radikális hangváltása is. Következő, *A láthatatlan jelenlét* című kötete már egyértelműen a hagyományos formákhoz való visszatérést jelzi költészetében. Az *Európa metaforája* című versében új távlatot nyit, az európaiság, a szabadság kérdéseivel

foglalkozik. A klasszikus hagyományokhoz való visszatérést mutatják olyan alkotások, mint a *Vissza az égbe* című nagy lélegzetű monológ, vagy az *Üzenet B-moll* című költemény. Az 1990-es évek közepén egyre inkább a szintézis, a hagyományok egységesítésének igénye jelenik meg verseiben, kötetei is ezt a törekvést mutatják. A szonett és a képvess egyszerűen van jelen például *A tenger dicsérete* (1994) című válogatott verseit tartalmazó könyvében. Ekkoriban kezd álneven is publikálni. Az utazó búcsúja című kötetében feltűnik Annette Labelle, az ismeretlen francia költőnő, akinek nem csak verseit írja meg, de életét is elképzeli. Hasonló módon hoz létre egy költőnőt Mecseki Rita Eszter néven az évtized végén, akinek verseit a legjobb irodalmi lapok közlik, és akinek kötetet is készít, ez *Nőtincs* címmel jelenik meg. Ilyen álneve még a Jerome David Salinger regényeiből kölcsönzött hős, Seymour Glass, akinek szintén megírja különös, kifinomult lelkiséget tükröző haikuit, ez *Tenyered, ha csattan* címmel lát napvilágot. 1996-ban József Attila-díjjal tüntették ki.

1998-ban meghívást kapott az amerikai Amerikai Egyesült Államokba, ahol három hónapot töltött el egy nemzetközi írószemináriumon, Iowában. Itteni élményei hatására a próza felé fordult. Megírta *A napsütötte sávban* című prózaverskötetét, majd rendszeresen novellákat publikált egy kitalált családról, *Egykor volt házibarátaink* címmel. Petőcz prózája végül regényeiben teljesedett ki, *A születésnap* című regény a Házibarát-novellák végső megjelenési formája lett, az *Idegenek* című regény viszont már egy lepusztult és terrorizált világ szorongó látomása. Az utóbbi regény megírása idején Petőcz Franciaországban élt, s mint nyilatkozataiban is megerősítette, a regény erősen kapcsolódik azokhoz a tapasztalatokhoz is, amiket ebben az időszakban szerzett. Maga a regény az oroszországi Beszlanban történt tragédia egyfajta írói feldolgozása. 1996-1998-ig, illetve 2006 januárjától 2009 decemberéig a Magyar Könyv Alapítvány kurátora volt, 2002-től pedig a Magyar P.E.N. Club alelnöki tisztét is betöltötte. 2006-ban az UNESCO Aschberg Alkotói Díjával tüntették ki.

2009. március 13-án az ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola Nyugat Oktatási Programja keretében Tamkó Sirató Károlyról és a Dimenzionista Kiáltványról írt PhD-disszertációját summa cum laude minősítéssel védte meg, így PhD-fokozatot nyert. 2009 tavaszától a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Szépírói Tagozatának elnöke. 2011 szeptemberében meghívottként vett részt a *Literaturfestival Berlin* elnevezésű irodalmi rendezvénysorozaton, ahol Dalos György társaságában bemutatta a németül megjelent *Idegenek* című regényét. Decemberben Varsóban mutaták be ugyanennek a regénynek a lengyel változatát, amelyről a legnagyobb lengyel napilap is terjedelmes cikkben számolt be. Ugyanebben az évben Tbilisziben, Grúziában is megjelent az *Idegenek* című regény az ottani Siesta kiadónál, és ilyen módon a 2010-ben szintén ugyanitt megjelent *A születésnap* című regénye után Petőcz már a második könyvét adta ki e a távoli országban. Ugyanezen évben a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje állami kitüntetésben részesült.

2013 májusában részt vett a *Biennale Internationale des poètes en Val-de-Marne* elnevezésű fesztiválon, Franciaországban, és franciául mutatta be a verseit. 2013 júniusától két hónapot töltött a Villa Yourcenar alkotóházban, és az Alkotóház művészeti életében vett részt.

2015 márciusában a brüsszeli Passa Porta irodalmi szervezet ösztöndíjasaként egy hónapot töltött Brüsszelben, a Passa Porta vendéglakásában, és új regényén dolgozott. 2018 tavaszán meghívottként vett részt a *Poesia La Iasi* nemzetközi költészeti fesztiválon.

Idegen nyelvre lefordított könyvpublikációival együtt több, mint ötven könyv szerzője. Szépirói tevékenysége mellett 2009 óta oktat a Kodolányi János Főiskolán, mely ma már Kodolányi János Egyetem, először főiskolai docens, majd 2016-tól kezdve főiskolai tanár. 2017-ben az egyik legmagasabb magyar állami művészeti elismeréssel, a Magyarország Babérkoszorúja Díjjal tüntették ki.

Petőcz András műveinek jegyzéke

- Betűpiramis*, versek, Budapest, Kozmosz Könyvek, 1984.
- Önéletrajzi kísérletek, versek, képversek, Budapest, Magvető JAK-füzetek, 1984.
- A jelentés nélküli hangsor*, versek, Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1988.
- Kassák Lajos Emlékkönyv (szerkesztő, antológia)*, Budapest, Eötvös-könyvek, 1988.
- Non-figuratív*, versek, képversek, Budapest, Magyar Műhely, 1989.
- Médium-Art (szerkesztő, antológia)*, Budapest, Magvető JAK-füzetek, 1990.
- A láthatatlan jelenlét*, versek, Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1990.
- A jelben-létezés méltósága*, esszék, Budapest, Colosseum, 1990.
- Európa metaforája*, versek, Budapest, Interart, 1991.
- Csutorás Gergely ébresztése*, gyerekversek, Budapest, Kassák Kiadó, 1991.
- Az írógépelt félelem*, versek, Budapest, Orpheusz Kiadó, 1992.
- A tenger dicsérete (válogatott versek)*, Budapest, Orpheusz Kiadó, 1994.
- Az utazó búcsúja*, versek, Budapest, Belvárosi Könyvkiadó, 1996.
- Micimackó és barátai*, gyerekversek, Budapest, Tevan Kiadó, 1996.
- Idegenként, Európában*, esszék, Budapest, Orpheusz Kiadó, 1997.
- Haroldo de Campos: Konkrét versek (fordítás)*, Budapest, Íbisz Kiadó, 1997.
- Mesék a Foci tér 5.-ből*, gyerekversek, Budapest, Seneca Kiadó, 1999.
- Medúza*, versek, Budapest, Noran Kiadó, 2000.
- Bojtorján*, gyerekversek, Budapest, Móra Kiadó, 2001.
- A napsütötte sávban*, versek, Budapest, Ister Kiadó, 2001.
- Kalandjaim a Mágusképzőn, ifjúsági regény*, Budapest, Móra Kiadó, 2002.
- Majdnem minden (összegyűjtött versek)*, Budapest, Ister Kiadó, 2002.
- Egykor volt házibarátaink*, regény, Budapest, Magyar Könyvklub, 2002.
- Vészhelyzet a Mágusképzőn, ifjúsági regény*, Budapest, Móra Kiadó, 2003.
- Seymour Glass: Temyered, ha csattan (versek álneven)*, Budapest, Ister Kiadó, 2003.
- Mecseki Rita Eszter: Nőtincs (versek álneven)*, Budapest, József Könyvműhely, 2004.
- Európa rádió*, versek, Budapest-Pozsony, Kalligram, 2005.
- Sárga virág a feleségem*, novellák, Budapest, Fekete Sas Kiadó, 2005.
- A születésnap*, regény, Budapest, Palatinus, 2006.

- Az analfabéta (Agota Kristof művének magyar fordítása és tanulmány)*, Budapest, Palatinus, 2007.
- Idegenek, regény*, Budapest, Palatinus, 2007.
- in a row of sunlight (a napsütötte sávban, versek angolul)*, 2008.
- Arcok, elbeszélések*, Budapest, Palatinus, 2008.
- Az idegen arc születése (válogatott és új versek, Vári György előszavával)*, Budapest, Palatinus, 2009.
- Fremde (az Idegenek című regény német nyelven)*, 2010
- Dimenzionista művészet. Tamkó Sirató Károly költészeti törekvései a két világháború között, illetve annak hazai és nemzetközi megfelelői (monográfia)*, Budapest, Magyar Műhely, 2010.
- Behatárolt térben (zárójelversek, 1984–2009)*, Szeged, Tiszatáj Könyvek, 2010.
- დაბადებისდღე (A születésnap című regény grúz nyelven)*, 2010.
- Másnap, regény*, Budapest, Noran Könyvesház, 2011.
- Obcy (az Idegenek című regény lengyel nyelven)*, 2011.
- Petőcz András legszebb versei (Zsávolya Zoltán utószavával)*, Pozony, AB-ART, 2011.
- უცხოელები (az Idegenek című regény grúz nyelven)*, 2011.
- Idegenek, regény (harmadik kiadás)*, Budapest, Palatinus, 2012.
- Idegennek lenni, írások*, Budapest, Napkút Kiadó, 2013.
- Cicaszobor áll a téren, gyermekversek*, Budapest, Pont Kiadó, 2013.
- A Hunor utca titka, versek*, Budapest, Tevan Könyvtár, 2014.
- Az Egészen Kicsi Kis Létező és egyéb történetek, kisregény és novellák*, Budapest, Napkút Kiadó, 2014.
- Чужденци (az Idegenek című regény bolgár nyelven)*, 2014.
- Concrete. Experimentális költészet 1980-2018*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2018.
- Ancika, kisregény és elbeszélések*, Budapest, Fekete Sas Kiadó, 2018.
- ...és arcára álarcot teszen. versek*, Budapest, Orpheusz Kiadó, 2017.
- Aysa - Harminc nappal a háború után, regény*, Budapest, Fekete Sas Kiadó, 2016.
- Óbudai Mágusképző, ifjúsági regény*, Budapest, Napkút Kiadó, 2016.
- Nagy Kalap és Pici Sál, állatos és egyéb gyerekversek*, Budapest, Móra Kiadó, 2016
- A megvénheadt Isten. Újabb versek*, Szeged, Tiszatáj Alapítvány, 2016.
- ...és arcára álarcot teszen, versek*, Budapest, Orpheusz Kiadó, 2017.

- Ancika, kisregény és elbeszélések*, Budapest, Fekete Sas Kiadó, 2018.
Concrete. Experimentális költészet 1980-2018, versek, Budapest, Gondolat Kiadó, 2018.
A macska visszatér, versek, Budapest, Orpheusz Kiadó, 2019.
A visszaforgatott idő, versek, Szeged, Tiszatáj Könyvek, 2019.
A denevér vére, novellák, Budapest, Napkút Kiadó, 2019.

Petőcz András költészete kritikai recepciójának válogatott bibliográfiája

- ARANYI László, *Petőcz András: A jelentés nélküli hangsor*, Alföld 1989/4., 83–84.
BACSÓ Béla, Állapot és tárgy. Petőcz András: Medúza, Élet és Irodalom 2000. augusztus 4, 18.
BAKONYI István, És újra vers. Petőcz András: ...és arcára álarcot teszen, Forrás, 2018/5, 131-135.
BAKONYI István, *Petőcz András legújabb korszaka*, Budapest, Coldwell Art Kiadó, 2019.
BARNA Róbert, *Elhívás. Petőcz András: Non-figuratív*, Magyar Műhely 1991. március 20., 57–58.
BODRI Ferenc, „Uram, bocsásd meg szomorúságom...”. *Petőcz András új kötetéről*, Tekintet 1989/ 7, 53–56.
CSELÉNYI László, *Petőcz András: A jelentés nélküli hangsor*, Hét, 1988/28., 9.
CSÜRÖS Miklós, „Én legfeljebb tanácsokat adhatok”, Új Írás 1989/6., 127–128
DEBRECZENI Attila, „Szavaink elmentek legelészni”, Tiszatáj 1988/10., 84–88.
DOBÁS Kata, *Meg nem írt kritikák margójára. Petőcz András: Európa rádió*, in *Jelenlét 50. Petőcz András ötvenedik születésnapjára*, szerk. FODOR Tünde, Hernádkak, Példa Képfőiskola Kortárs Művészeti Alapítvány, 2009, 120–124.
FEHÉR Katalin, *Seymour Glass: Tenyered, ha csattan – Petőcz András fordításai. Ister Kiadó, 2003*, Élet és Irodalom, 2004. február 20
FRÁTER Zoltán, Ütemek és atomok. Petőcz András Zárójelversei, Palócföld 1986/5., 53–57
GYARMATI László, *Petőcz András: A jelentés nélküli hangsor*, Kritika 1989/6., 38–39.
KÁLMÁN C. György, *A terep bejárása. Petőcz András: Majdnem minden. Összegyűjtött és új versek*, Élet és Irodalom 2002. május 10.
KAPPANYOS András, *Petőcz András: A jelentés nélküli hangsor*, Kritika 1989/3., 38.

- KISS László, *Petőcz András Janus-arcú költészete*, Árgus 1991/2, 97–98.
- G. KOMORÓCZY Emőke, *A „médiúm-art metamorfózisai”*. *Petőcz András költészetének alakváltásai* in *Uő, Arccal a földön a Huszadik Század*, Budapest, Hét Krajcár Kiadó, 1996, 390–403.
- G. KOMORÓCZY Emőke, *Petőcz András (A hazai újavantgárd virágkora a nyolcvanas években)*, Napút-füzetek 80, Budapest, Napkút Kiadó, 2014.
- G. KOMORÓCZY Emőke, *Petőcz András Weöres-variációi*, Napút 2013/8, 110–117.
- G. KOMORÓCZY Emőke, *„Ezer arccal, ezer alakban”*. *Formák és távlatok Petőcz András költészetében*, Budapest, Magyar Műhely Kiadó, 2015.
- G. KOMORÓCZY Emőke, *„Rajtat kívüli erők szólnak, időben, távolságban, messzire tőled, rajtat keresztül.”* *Petőcz András költészetének alakváltása*, Új Forrás 1996/10, 34–46
- LENGYEL Balázs, *Variációk egy témára. Petőcz András új verseskötetéről*, Élet és Irodalom 1996/24, 14.
- SÍPOS Lajos, *Petőcz András: Európa rádió*, in *Jelenlét 50. Petőcz András ötvenedik születésnapjára*, szerk. FODOR Tünde, Hernádkak, Példa Képfőiskola Kortárs Művészeti Alapítvány, 2009, 117–119.
- SZABÓ Annamária, *„A kép újból megjelenhet”*. *Petőcz András: Medúza*, Bárka 2001/3, 103–105.
- SZEPES Erika, *A mozdulatlan mozdulás avagy Petőcz András nyugtalan utazása*, Tiszatáj 2001/3, 58–74.
- SZEPES Erika, *Petőcz András: Európa metaforája*, Ezredvég 1993/4, 67–69
- SZEPES Erika, *Petőcz András: Medúza*, Vigilia 2001/3, 238–239.
- TANDORI Dezső, *Az irodalom palackszárítói és más üvegviszaváltók. Petőcz András: Non-figuratív*, Könyvvilág, 1989. július 9.
- VADAI István, *mikéntha, akárha, habárha, talánha. Petőcz András verseiről*, Életünk 1992/6, 663–679.
- VASY Géza, *„Ah! Amerikába!”* *Petőcz András: A napsütötte sávban*, Új Könyvpiac, 2001. április 20.
- VASY Géza, *Petőcz András: Európa metaforája, Az írógépelt félelem*, Forrás 1993/6, 88–90.
- VILCSEK Béla, *Három arc az arctalan nemzedékből: Petőcz András, Turczai István, Zalán Tibor*, in *Súlyok és hangsúlyok. Írások az utóbbi két évtized magyar irodalmáról 1989–2009*, szerk. SZONDI György, VINCZE Ferenc, Budapest, Napkút Kiadó, 2009, 80–109.
- VILCSEK Béla, *Petőcz András*, Budapest-Pozsony, Kalligram, 2001.

- VILCSEK Béla, *PetőczAndrás. Íróportré*, Szépirodalmi Figyelő, 2005/4, 82–89
- VILCSEK Béla, *Petőcz András: Medúza*, Kritika 2001/1, 44–45.
- VILCSEK Béla, *Az utazó búcsúja. Peripetikus korszakváltás Petőcz András költészetében*, Életünk 2001/3, 274–290.
- VILCSEK Béla, *Végletek és legendák. Petőcz András költészetéről*, Módszertani Lapok – Magyar 2001/2, 25–29.
- ZSÁVOLYA Zoltán, *Hangsúly(ok) és kilátások a Petőcz-életműben, 2009 elején*, in *Jelenlét 50. Petőcz András ötvenedik születésnapjára*, szerk. FODOR Tünde, Hernádkak, Példa Képfőiskola Kortárs Művészeti Alapítvány, 2009, 155–162.
- ZSÁVOLYA Zoltán, *A modernitás (önmagára) hullámválása. Petőcz András: Behatárolt térben – Zárójelversek*, Tiszatáj 2011/7, 84–90.
- ZSÁVOLYA Zoltán, *Stílusok között – korszakok fölött. Átfogó vázlat Petőcz András lírai munkásságáról*, Irodalmi Szemle, 2011/9, 31–36.